

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

MSOSSK15

2016

Katja Ståhlberg

NARRATIIVISET MENETELMÄT TURVAKODISSA TEHTÄVÄSSÄ ASIAKASTYÖSSÄ

Ståhlberg Katja

NARRATIIVISET MENETELMÄT TURVAKODISSA TEHTÄVÄSSÄ ASIAKASTYÖSSÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia kansio, joka sisältää erilaisia toiminnallisia menetelmiä Etelä-Suomessa sijaitsevassa turvakodissa tehtävän asiakastyön tueksi. Opinnäytetyö oli tutkimuksellista kehittämistoimintaa, joka sisälsi materiaalin tuottamisen sekä laadullisen tutkimuksen, jonka avulla saatiin arvokasta lisätietoa materiaalin laatimisessa.

Teoreettisena viitekehyksenä toimivat niin lähisuhdeväkivalta ilmiönä, turvakotitoiminta Suomessa, naisen väkivallasta selviytymisen prosessi kuin toiminnalliset, erityisesti narratiiviset, menetelmät. Kehittämistyön tueksi tehtiin suppea laadullinen tutkimus, jossa turvakodin asiakkaiden kanssa toteutettiin kolme erilaista narratiivista menetelmää, joiden jälkeen asiakkaat haastateltiin. Haastatteluaineisto kerättiin puolistrukturoidulla haastattelulla, joka toteutettiin haastattelemalla viittä turvakodin naisasiakasta. Haastattelut analysoitiin suppealla aineisto- ja teorialähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa etsittiin niitä merkityksiä, joita turvakodin asiakkaat niille antoivat.

Kehittämistoiminnan tuloksena syntyi menetelmäkansio, joka sisältää kymmenen toiminnallista menetelmää turvakodissa tehtävään asiakastyöhön. Menetelmien valikoituminen tapahtui niiden merkitysten avulla, joita turvakodin asiakkaat, väkivaltaa kohdanneet naiset, niille antoivat. Näitä merkityksiä olivat menetelmien toteutuksen yksinkertaisuus ja nopeus, niiden kokeminen terapeuttisena sekä mahdollisuus purkaa menetelmien herättämiä ajatuksia toisille.

Tutkimuksen perusteella voi todeta, että toiminnalliset menetelmät sopivat hyvin turvakodissa tehtävään asiakastyöhön. Toiminnallisten menetelmien avulla on mahdollista kuvata ja purkaa niitä ajatuksia ja tunteita, joiden sanoittaminen voi väkivaltaa kokeneille olla hyvin vaikeaa. Menetelmät toimivat samalla vastavuoroisesti, viemällä myös muut läsnäolijat ja kuulijat turvakodin asiakkaan oman todellisuuden äärelle.

ASIASANAT:

Lähisuhdeväkivalta, narratiivisuus, kriisityö, toiminnalliset menetelmät, turvakodit.

Ståhlberg Katja

NARRATIVE METHODS IN CLIENT WORK IN A DOMESTIC VIOLENCE SHELTER

The purpose of this thesis was to develop a folder including active working methods to be used in client work in a domestic violence shelter located in Southern Finland. The thesis applied the method of research-based development. The product was created with the help of a qualitative study that produced valuable information for the content of the folder.

The theoretical framework of the thesis consisted of intimate partner violence, work in domestic violence shelters in Finland, the coping processes of women exposed to intimate partner violence and active working methods, especially narrative methods. To support the development work a concise qualitative study was carried out. Data was collected using a semi-structured interview after executing three different active working methods with five women living in a domestic violence shelter at that time. The interviews were analyzed with a brief material- and theory-based content analysis.

As a result for this development work a method folder was created. It included ten different active working methods that had been selected by utilizing the meanings battered women interviewed in this thesis had given to the methods in question. The meanings that emerged from the women's speech were simplicity and swiftness in executing the methods, experiencing the methods therapeutic, and the possibility to share one's thoughts with others with the help of the methods used.

The results of the research show, that active working methods are highly adequate for client work in domestic violence shelters. With the help of these methods it is possible to describe and clarify one's thoughts. For women suffering from intimate partner violence this is essential in order to cope with the past. By using active working methods, not only the client but also the counsellor is at best able to reach something from the woman's reality.

KEYWORDS:

Intimate partner violence, narrative methods, crisis intervention, active working methods, domestic violence shelters

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 VÄKIVALLAN JA SIIHEN LIITTYVIEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ	7
2.1 Väkivallan yleisyys	7
2.2 Perheväkivalta, parisuhdeväkivalta, lähisuhdeväkivalta vai naisiin kohdistuva väkivalta?	8
3 LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ	10
3.1 Istanbulin sopimus	10
3.2 Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle	11
3.3 Sosiaalihuoltolaki	12
3.4 Sosiaali- ja terveysministeriön väkivaltaohjelmat	12
4 TURVAKOTITOIMINTA SUOMESSA	14
4.1 Turvakodit Suomessa	14
4.2 Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuositukset	15
4.3 Turvakodin asiakasprosessi	16
5 VÄKIVALTAAN KOKENEEN NAISEN SELVIITYMISPROSESSI	19
5.1 Väkivallasta irrottautumisen prosessi	19
5.2 Valtaistettu nainen	22
5.3 Kriisi ja kriisityö	23
5.4 Turvakotien rooli väkivaltaa kohdanneen naisen selviytymisprosessissa	24
6 TOIMINNALLISTEN MENETELMIEN HYÖDYNTÄMINEN VÄKIVALTAAN KOHDANNEEN NAISEN TUKENA	26
6.1 Toiminnalliset menetelmät	26
6.2 Narratiiviset menetelmät ja niiden hyödyt	28
6.3 Toiminnalliset menetelmät väkivaltaa kohdanneiden naisten tukena	30
7 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TARKOITUS JA TAVOITTEET	31
8 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT	33
8.1 Toiminnallinen opinnäytetyö ja tutkimuksellinen kehittämistoiminta	33

8.2 Tiedonkeruumenetelmät	33
8.3 Aineiston analyysi	34
9 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS	36
9.1 Alkukartoitus ja menetelmien valinta	36
9.2 Turvakodin asiakkaiden kanssa toteutetut menetelmät	37
9.3 Menetelmien toteutus sekä haastattelut	39
9.4 Kansion kokoaminen	40
10 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	41
10.1 Menetelmien yksinkertainen toteutus	41
10.2 Menetelmien kokeminen terapeuttisena ja silmiä avaavana	42
10.3 Menetelmien nopea toteutus	43
10.4 Yksin vai ryhmässä?	43
10.5 Kansioon valikoidut menetelmät	44
11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOTEUTUKSEN ARVIOINTI	48
11.1 Kehittämistyön tulosten tarkastelua	48
11.2 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus	49
11.3 Loppusanat	51
LÄHTEET	52

LIITTEET

- Liite 1. Haastattelukysymykset
- Liite 2. Ohjeistus kansion käyttöön

KUVIOT

- Kuvio 1. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan viranomaisten tietoon tulleet uhrin 2010–2015. (Tilastokeskus 2016.) 8
- Kuvio 2. Turvakotien asiakkaat 2015. (THL 2016e.) 15
- Kuvio 3. Turvakodin asiakasprosessi. (Folkhälsan, mukailtu. 2016.) 17

1 JOHDANTO

”Älä astu ruohikolle paljain jaloin: puutarhani on sirpaleita täynnä”.

Näin päättyy Edith Södergranin kirjoittama runo ”Tähdet”, kokoelmasta Runoja, Dikter joka on julkaistu vuonna 1916. Runo on kirjoitettu sata vuotta sitten, mutta edelleen ajankohtainen kuvatessaan unelmien rikkoutumista ihmisen elämässä. Katkelma osoittautui merkittäväksi myös niille väkivaltaa kohdanneille naisille, joita olen kohdannut työssäni turvakodissa ja opinnäytetyötäni tehdessä. Lause löysi tiensä usean naisen runoon, joita pyysin heitä kokoamaan valikoiduista runo-otteista.

Toteutin opinnäytetyöni Uudellamaalla sijaitsevassa turvakodissa, joka on työnantajani sekä tämän opinnäytetyön toimeksiantaja. Työn tarkoitus oli koota kansio toiminnallisista menetelmistä turvakodin asiakastyötä tekevien työntekijöiden käyttöön. Tarkoitusta varten tutkin laadullisin menetelmin sekä turvakodin asiakkaiden kokemuksia käytetyistä menetelmistä että heidän niille antamiaan merkityksiä. Samalla pyrin arvioimaan menetelmien käyttökelpoisuutta turvakodin asiakkaiden tukemisessa heidän matkallaan kohti väkivallatonta elämää. Opinnäytetyöni on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, joka sisältää materiaalin tuottamisen sekä laadullisen tutkimuksen, jonka avulla sain arvokasta lisätietoa materiaalin laatimisessa.

Jotta menetelmät valikoituisivat perustellusti ja johdonmukaisesti päätin käyttää tietolähteenä kehittämistyötäni varten aiheen aitoja asiantuntijoita – turvakodin asiakkaita, siis itse väkivaltaa kohdanneita naisia. Tarkoitukseni oli heidän avullaan löytää niitä merkityksiä, jotka nousevat menetelmissä kaikkein tärkeimmiksi. Saatujen tulosten avulla valikoin tekemääni kansioon juuri turvakodissa tehtävään työhön sopivimmat menetelmät.

Raporttini alussa käsitellään väkivaltaa ilmiönä, siihen liittyvää lainsäädäntöä sekä turvakotitoimintaa Suomessa. Taustateorianä toimivat lisäksi väkivaltaa kokeneen naisen selviytymisprosessi sekä toiminnallisten ja narratiivisten menetelmien teoria. Tämän jälkeen kuvataan kehittämistyön tarkoitus, tavoitteet sekä toteuttamismenetelmät. Lopuksi kuvataan kehittämisprosessi, sen tulokset ja siitä tehdyt johtopäätökset.

2 VÄKIVALLAN JA SIIHEN LIITTYVIEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

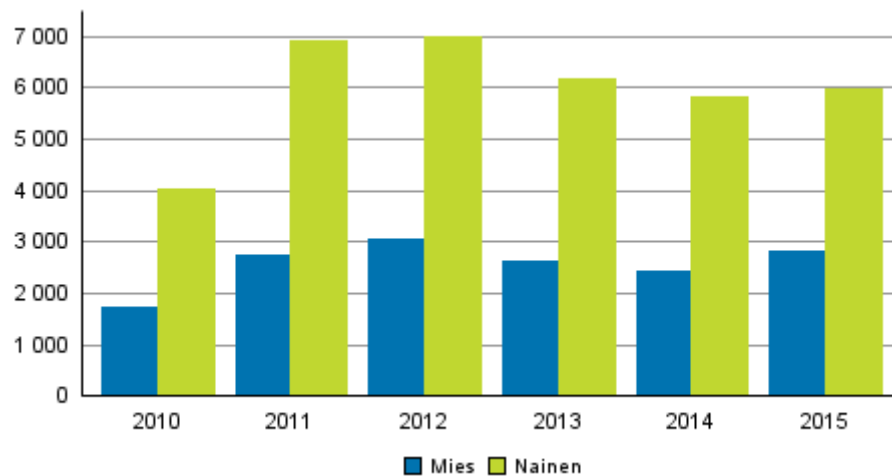
Väkivalta, myös perheissä ja parisuhteissa tapahtuva, on aina rikos. Väkivalta loukkaa vakavasti ihmisoikeuksia, kuten YK:n ihmisoikeusjulistuksen (YK 2016) kolmannen artiklan mukaista tavoitetta, jonka mukaan kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapautteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Väkivalta haavoittaa fyysisesti, henkisesti ja sosiaalisesti. Sillä on myös yhteiskunnallisia seurauksia, sillä sekä itse väkivaltaongelma että sen hoitamattomuus tulevat yhteiskunnalle kalliiksi. Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa niin suoria kuin välillisiä kustannuksia erilaisten palveluiden (terveydenhuolto, oikeudelliset palvelut, erityispalvelut ja sosiaalityö), menetetyn taloudellisen tuoton sekä suoraan uhriin liittyvien vaikutusten kautta. Euroopan tasa-arvoinstituutti Eigen vuonna 2014 laskema arvio naisiin kohdistuvan väkivallan hinnaksi koko EU:n alueella oli vuositasolla huimat 225 837 418 768 euroa. Saman tutkimuksen mukaan Suomen osuus tästä kokonaissummasta oli n. 2,4 mrd. euroa. Laskelmissa on arvioitu lähisuhdeväkivallan aiheuttamat suorat ja välilliset kustannukset. (Ojuri & Laitinen 2015, 12 ja EIGE, 2014 12-14, 143.)

2.1 Väkivallan yleisyys

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Danielsson & Salmi 2013, 2) vuonna 2012 tekemän tutkimuksen mukaan parisuhteessa olevista naisista kymmenen prosenttia ja miehistä kuusi prosenttia ilmoitti joskus elämänsä aikana kokeneensa fyysistä väkivaltaa nykyisen parisuhdekumppaninsa taholta. Nuoremmissa ikäryhmissä parisuhdeväkivallan tai uhkailun kokeminen oli selkeästi vanhempia ikäryhmiä yleisempää.

Lähisuhdeväkivalta on usein sukupuolittunutta väkivaltaa, mikä tarkoittaa sitä, että sukupuoli on erityinen merkitys niin väkivallan kokemisessa, sen syntymisessä kuin väkivallan eri muodoissa (Lidman 2015, 18–19). Lähisuhdeväkivalta kohdistuu kaikissa yhteiskunnissa usein naisiin ja lapsiin, kun miehiin kohdistuva väkivalta on tyypillisesti tuntemattomien julkisessa tilassa tekemää väkivaltaa. Kyselytutkimusten mukaan naisista ja miehistä suunnilleen yhtä moni on kokenut parisuhdeväkivaltaa, mutta vakava väkivalta kohdistuu useammin naisiin ja naiset saavat väkivallasta miehiä enemmän ja

vakavampia vammoja. Parisuhdeväkivaltaan kuolleista suurin osa on naisia. (Daniels-son & Salmi 2013, 5 sekä THL 2016a.)

Kuvio 1. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan viranomaisten tietoon tulleet uhrin 2010–2015. (Tilastokeskus 2016.)

Yllä olevassa tilastossa ovat vuosina 2010–2015 viranomaisten tietoon tulleet lähisuhdeväkivaltatapaukset. Kuitenkin yleensä vain kaikkein vakavimmat tapaukset tulevat ilmi, sillä tyypillisesti naisiin kohdistuva väkivalta, myös seksuaalinen, on piilorikollisuutta. Arviolta vain kymmenesosa vakavimmista naisiin kohdistuvasta väkivallasta tulee poliisin tietoon. (Piispa 2011, 27–28.)

2.2 Perheväkivalta, parisuhdeväkivalta, lähisuhdeväkivalta vai naisiin kohdistuva väkivalta?

Maailman terveysjärjestön WHO:n käyttämän määritelmän mukaan väkivalta on ”fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen” (Krug ym. 2002, 21). Väkivalta läheisissä ihmissuhteissa kuitenkin poikkeaa muusta väkivallasta niin väkivallan muotona, rikoksena että kokemuksena.

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jonka tekijänä on nykyinen tai entinen kumppani, perheenjäsen tai muu läheinen ihminen. Lähisuhdeväkivallan kokija on

useimmiten nainen tai lapsi. Siinä missä lähisuhdeväkivallan tekijä voi olla kuka tahansa läheinen ihminen, **parisuhdeväkivallassa** väkivalta kohdistuu aina seurustelukumppaniin tai puolisoon. Parisuhdeväkivalta onkin hyvin haavoittavaa juuri sen ristiriitaisuuden takia. Väkivaltaisesti toimiva kumppani on se, jonka kanssa eletään intiimissä ihmissuhteessa ja jolta odotetaan huolenpitoa, turvaa ja tietysti rakkautta (THL 2016b).

Opinnäytetyössäni olen päättänyt käyttää lähisuhdeväkivallan käsitettä. Tämän teen siksi, että vaikka turvakodissa kohtaamani naiset ovat tyypillisesti juuri parisuhteessa väkivaltaa kokeneita, on lähisuhdeväkivalta turvakotilain käyttämä termi ja kattaa samalla muutkin väkivallantekijät kuin puoliset. Vältän käyttämästä **perheväkivallan** käsitettä, sillä mielestäni se hämärtää rajaa väkivallan tekijän ja sen uhrin välillä kiinnittyen pikemminkin perheen sisäiseen dynamiikkaan ja selittämällä väkivallan tekoja sen kautta. Termi **naisiin kohdistunut väkivalta** on määritelmältään vahvasti rakenteellista ja näkee väkivallan syyt yhteiskunnallista taustaa vasten. Haluan pitää opinnäytetyöni fokuksen kuitenkin naisen omalla, yksityisellä ja omakohtaisella selviytymisen tasolla, joten lähisuhdeväkivalta sopii omasta mielestäni tarkoitukseen paremmin.

3 LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ

Kaikki väkivaltatyö on vahvasti sidoksissa lakiin sekä erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joiden noudattamiseen Suomi on sitoutunut. Vuoden 2015 alusta voimaan tullut nk. turvakotilaki, eli laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle sekä sosiaalihuoltolaki liittyvät vahvimmin lähisuhdeväkivaltaan ja väkivaltaa kohdanneiden kanssa tehtävään työhön. Lisäksi Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisystä ja torjumisesta, nk. Istanbulin sopimus, vaikuttaa merkittävästi myös Suomessa tehtävään lähisuhdeväkivaltatyöhön.

3.1 Istanbulin sopimus

Uuden turvakotilain taustalla on eurooppalainen yleissopimus, nk. Istanbulin sopimus, joka tuli Suomessa voimaan 1.8.2015. Erityisesti sen artikla 23 liittyy juuri turvakotipalvelujen saatavuuden lisäämiseen, johon turvakotilailla nyt pyritään. Artiklan mukaan ”huolehditaan asianmukaisten, helposti saavutettavien turvakotien perustamisesta riittävässä määrin, jotta uhreille, erityisesti naisille ja heidän lapsilleen, voidaan tarjota turvallinen majoitus ja heitä voidaan auttaa ennakoivasti.” (Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 53/2015.)

Istanbulin sopimuksen tarkoituksena on erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, väkivallan uhrien suojeleminen sekä väkivallan tekijöiden saattaminen teoistaan edesvastuuseen. Lisäksi sopimuksen tavoitteena on edistää kaikkien naisiin kohdistuvan syrjinnän muotojen poistamista sekä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Sopimus sisältää määräyksiä mm. yhteen sovitettavista toimintaperiaatteista, väkivallan ehkäisystä, väkivallan uhrien suojelusta sekä uhreille tarjottavista tukipalveluista. Sopimuksen tarkoituksena on lisäksi varmistaa väkivallan uhreille turvakotipalvelujen lisäksi ympärivuorokautinen valtakunnallinen maksuton auttava puheelin. Sen tavoitteena on myös tukea ja auttaa lainkäyttöviranomaisia ja järjestöjä toimi-

maan tehokkaasti yhteistyössä pyrittäessä poistamaan naisiin kohdistuvaa sekä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa. (Valtioneuvosto 2015.). Opinnäytetyötä kirjoitettaessa THL julisti haettavaksi valtionavustusta lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden auttavan puhelimen päivystyksen ja asiakaspalvelun toteuttamiseen. Palveluntuottajaksi valittiin Tampereen Setlementti ry. Palvelun on tarkoitus toimia ympärivuorokautisesti ja sen on suunniteltu aloittavan joulukuussa 2016. (THL 2016c; Tampereen Setlementti 2016.)

3.2 Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle

Uudessa, 1.1.2015 voimaatulleessa turvakotilaissa säädetään perusteista, joita noudatetaan maksettaessa valtion varoista korvausta turvakotipalveluja tuottaville toimijoille. Lakia sovelletaan kaikkiin, niin yksityisiin kuin kunnallisiin toimijoihin (Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle. 30.12.2014/1354.) Laki on sikäli merkittävä, että se siirtää rahoitusvastuun kunnilta valtiolle. Aikaisemmin turvakotipalveluista on vastannut kokonaisuudessaan kunta jolloin palvelujen saaminen on perustunut kunnalta saatavaan maksusitoumukseen. Aikaisempi käytäntö on asettanut ihmiset usein epätasa-arvoiseen asemaan, kun kuntien käytännöt maksusitoumusten myöntämisessä ovat vaihdelleet. Esimerkiksi yksin turvakotiin tuleville on saatettu myöntää lyhyempi turvakotijakso kuin perheelliselle (Ojuri & Laitinen, 2015, 25–26). Uuden lain myötä myös yksittäisen ihmisen on helpompi hakea apua turvakodista. Laki helpottaa turvakotipalveluja tarvitsevan tilannetta myös siten, että se antaa mahdollisuuden hakeutua mihin tahansa turvakotipalveluja tarjoavaan turvakotiin. Asiakas voi siis hakea turvaa myös oman paikkakuntansa ulkopuolelta, mikäli niin haluaa – kunhan turvakodissa on tilaa. Tämä voi tulla tarpeeseen esimerkiksi silloin, kun väkivaltaa kohdannut tai sen uhkaa pelkäävä haluaa päästä etäämmälle väkivallan tekijästä tai pelkää asian julkituloa pienellä paikkakunnalla. Laki antaa mahdollisuuden hakeutua turvakotiin myös nimettömänä. Tosin siinä tapauksessa, että asiakas tarvitsee avopalveluita tai lastensuojelupalveluita, nimettömyys ei ole enää mahdollista. Vaikka rahoitusvastuu turvakotitoiminnasta on nyt siirtynyt valtiolle, vastuu parisuhdeväkivaltaa kohdanneiden asukkaiden avopalveluista sekä turvakotiajan jälkeinen hoito on edelleen kuntien vastuulla.

3.3 Sosiaalihuoltolaki

Samana vuonna 2015 turvakotilain ja Istanbulin sopimuksen kanssa voimaan tuli myös uusi sosiaalihuoltolaki. Laki määrittelee asiakasprosessin aiempaa tarkemmin ja siinä on elementtejä, jotka vahvistavat asiakkaan oikeuksia saada tarvitsemiaan palveluita. Uudessa sosiaalihuoltolaissa lähisuhdeväkivalta tunnistetaan ensimmäistä kertaa omana tuen tarpeenaan. Lain 11 § (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301) määrittelee tuen tarpeet, joihin sosiaalipalveluja on järjestettävä. Pykälän kohdassa viisi tarpeeksi määritellään lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarve.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM 2015) laatiman sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan mukaan lähisuhde- ja perheväkivallan sekä kaltoinkohtelun huomioiminen lain-säädännössä yhtenä sosiaalihuollon palveluihin oikeuttavasta tuen tarpeesta edellyttää mm. henkilöstön erityiskoulutusta ja vuoropuhelua terveydenhuollon kanssa. Tämä mahdollistaa väkivallan paremman tunnistamisen ja puheeksi ottamisen palvelujärjestelmässä. Tuen tarpeella tarkoitetaan yleensä suojan, turvan ja kriisiavun tarvetta. Uhrin tuen tarve voi vaihdella liittyen erilaisten vammojen hoitamisen lisäksi väkivallalle altistuneen lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseen. Väkivallalle altistumisella tarkoitetaan väkivallan näkemistä tai kuulemistä sekä pelossa elämistä. (STM 2015, 22-23.)

3.4 Sosiaali- ja terveysministeriön väkivaltaohjelmat

Lakien lisäksi lähisuhdeväkivaltaa on pyritty ehkäisemään erilaisten toimenpideohjelmien avulla. Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta laadittiin vuonna 2010 poikkihallinnollinen ohjelma naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Ohjelma laadittiin viisivuotiseksi ja sen valmistelussa huomioitiin edellä mainittu Istanbulin sopimus. Edellinen vastaavaan aiheeseen liittyvä ohjelma oli toteutettu vuosina 1998-2002. Suomi oli saanut tuoreemman toimintaohjelman puutteesta huomautuksia Naisten oikeuksien sopimuksen komitealta (CEDAW-komitea), mikä osin kannusti uuden ohjelman laatimiseen. (October & Piispa 2010, 9.)

Nyt ohjelman tavoitteena oli puuttua väkivaltaan ennakoivasti vaikuttamalla asenteisiin ja käyttäytymismalleihin, ehkäistä väkivallan uusiutumista, parantaa seksuaalisen väki-

vallan uhrien asemaa ja heille tarjottavaa kriisiapua ja tukea, kehittää keinoja tunnistaa ja puuttua haavoittuvassa asemassa olevien kokemaan väkivaltaan sekä lisätä viranomaisten ja ammattilaisten tietoa ja osaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä ja uhrin auttamisesta (October & Piispa 2016, 4).

Jo ohjelman valmistelussa huomioitiin Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta solmittu edellä mainittu ns. Istanbulin sopimus. Ohjelma sisälsi kaikkiaan 60 erilaista toimenpidettä, jotka edesauttoivat yleissopimuksen velvoitteiden toimeenpanoa. Kukin toimenpide oli määritelty jonkin tai joidenkin tiettyjen viranomaistahojen vastuulle (October & Piispa 2016, 4). Osa tavoitteista saavutettiin, kuten lisääntynyt koulutus väkivaltailmiöstä sekä Suomessa tänä vuonna täytäntöön pantu EU:n ns. uhridirektiivi, jonka tarkoituksena on parantaa rikosten uhrien asemaa. (October & Piispa 2016, 6, 10). Osa tavoitteista jäi kuitenkin toteuttamatta, kuten erilaiset Istanbulin sopimuksen edellyttämät rikosten koventamisperusteet tai raiskausrikoksiin liittyvä raiskauksen tunnusmerkistöön liittyvät epäkohdat. (October & Piispa 2016, 15-16).

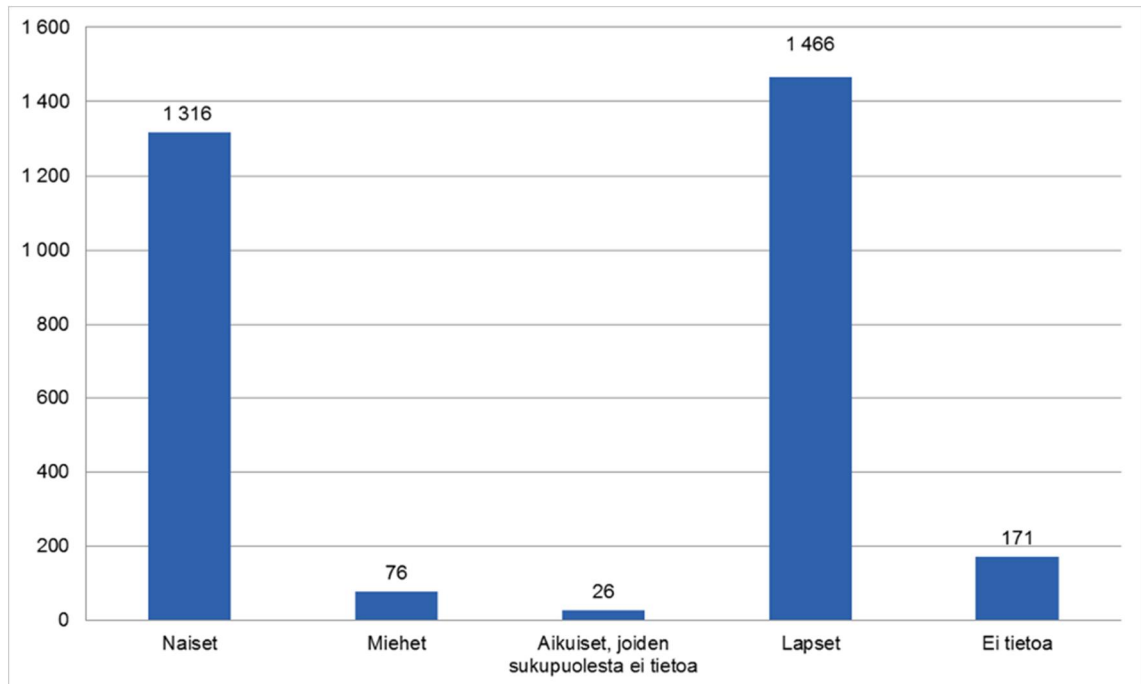
4 TURVAKOTITOIMINTA SUOMESSA

Kuten sosiaaliala yleisesti, myös väkivaltatyöhön liittyvät palvelut näyttäytyvät niiden tarvitsijalle usein hajanaisina. Väkivalta parisuhteessa ja perheessä on usein jäävuoren huippu, jonka taustalta löytyy monia erilaisia ongelmia. Väkivaltatyötä tekevät palvelujärjestelmän eri tahot voidaan jaotella yleisiä palveluita tarjoaviin ja väkivaltaerityisiin organisaatioihin. Esimerkkejä yleisiä palveluita tarjoavista organisaatioista ovat poliisi, terveydenhuolto ja sosiaalitoimi. Näille palveluita tarjoaville toimijoille väkivalta on vain yksi ongelma-alue, jolloin väkivaltatyö ole niiden erityistä tai ainoaa toimintaa. Sen sijaan väkivaltaerityiset organisaatiot, kuten turvakoti, keskittyvät väkivaltaa kokeneiden ja väkivallan tekijöiden kanssa työskentelyyn. Turvakotityön perustehtävä on siis lähtökohdiltaan väkivaltatyötä. (Ojuri & Laitinen 2015, 13.)

4.1 Turvakodit Suomessa

Turvakotipalvelut on tarkoitettu perhe- tai lähisuhteessa väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille, jotka tarvitsevat tukea väkivallasta selviämiseen sekä väliaikaisen asuinpaikan. Tavoitteena ovat valtakunnallisesti laadukkaat ja kokonaisvaltaiset turvakotipalvelut, jotka tarjoavat välitöntä kriisiapua, ympärivuorokautista turvattua asumista sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää tukea, neuvontaa ja ohjausta. Turvakotiin voi soittaa tai tulla yksin tai lasten kanssa mihin vuorokauden aikaan tahansa. Turvakodista saa keskustelua ja neuvoja perheväkivaltaan liittyvissä kysymyksissä. Turvakodit tarjoavat turvallisen kohtaamisen lisäksi asianajoa, esimerkiksi apua avioeron tai lähestymiskiellon hakemisessa. (THL 2013, 7; THL 2016e.)

Suomalaisen turvakotijärjestelmän juuret ovat järjestöjen perustamassa ensikotitoiminnassa ja siten vahvasti kytköksissä lastensuojeluun, sillä niiden tarve oli tullut ilmi juuri ensikodeissa tehtävässä työssä. Suomessa turvakotitoiminta aloitettiin ensikodin yhteydessä Turussa vuonna 1978. Useat turvakodit toimivat edelleen ensikotien yhteydessä. (Ruuhonen 2006, 12.) Suomessa on tällä hetkellä 19 turvakotia, joille myönnetään valtion rahoitusta. Kuten alla olevista kaavioista voi nähdä, vuonna 2015 kaikista turvakotien 3 055 aikuisasiakkaasta naisia oli 1 316, siis peräti 93 prosenttia. Lapsia turvakodeissa oli lukumääräisesti eniten, yhteensä 1 466. (THL 2016e).

Kuvio 2. Turvakotien asiakkaat 2015. (THL 2016e.)

4.2 Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuositukset

THL on vuonna 2013 laatinut valtakunnalliset laatusuositukset turvakotipalveluille. Ne on laadittu palvelujen yhdenmukaistamiseksi ja turvakodeissa tehtävän työn tueksi. Laatusuosituksissa määritellään turvakotipalvelujen sisältö, kuvataan asiakastyön prosessi sekä asiakastyöskentelyn tavoitteet ja laatukriteerit. Laatusuosituksen nimeämät turvakotityöskentelyn periaatteet ovat turvallisuus, asiakkaan osallisuus, luotettavuus, kunnioittaminen ja toivon luominen.

Turvallisuus on koko työskentelyn edellytys. Turvakodin tulee olla ympäristö, jossa asiakas kokee olevansa täysin turvassa kaikentyyppiseltä väkivallalta. Asiakkaan osallisuus tarkoittaa asiakaslähtöisyyttä, asiakkaan oman asiantuntijuuden huomioimista, työskentelyn etenemistä asiakkaan ehdoilla sekä tämän kuulluksi tulemista. Luotettavuus liittyy luonnollisesti asiakassuhteen luottamuksellisuuteen mutta myös työn läpinäkyvyyteen. Työn tulee olla ammattitaitoista ja työkäytännöistä tulee kertoa asianmukaisesti ja avoimesti. Kunnioittaminen on asiakkaan yksilöllisten tarpeiden ja tilanteen huomioimista. Siihen liittyy myös monialaisessa yhteistyössä toimivien tahojen työpanoksen merkityksen ymmärtäminen. Toivon luomisella pyritään luomaan uskoa ja toivoa väkivallattomaan elämään. Selviytymisen tukemiseksi sekä asiakkaan itseluot-

tamuksen nostamiseksi etsitään asioita jotka ilahduttavat ja tuovat energiaa. (THL 2013, 19-20.)

4.3 Turvakodin asiakasprosessi

Turvakotiin tullessaan nainen tarvitsee ensisijaisesti turvaa ja huolenpitoa. Vaikka työskentely naisen kanssa pyritään aloittamaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, on lähtökohtana antaa naisen omalle prosessille riittävästi tilaa. Turvakodeissa väkivaltaa kokeneiden naisten kanssa työskennellään sekä kriisi- että selviytymisvaiheen työssä siten, että työskentelyn tavat ja muodot vaihtelevat naisten tarpeiden ja tilanteiden mukaan. Siten turvakotijakson sisältö etenee ensisijaisesti asiakkaan ehdoilla jolloin tämän omat tarpeet ja jaksaminen ovat aina lähtökohtia kaikelle toiminnalle. (Ojuri 2006, 27.)

Väkivaltatyössä on tärkeä ymmärtää, että erilaiset trauman aiheuttamat oireet, kuten unettomuus, levottomuus tai muistiongelmät, eivät ole merkkejä psyykkisistä häiriöistä tai päihdeongelmasta vaan luonnollisia reaktioita traumaattiseen tapahtumaan. Tyypillisesti väkivaltaa lähisuhteessaan kohdanneet naiset palaavat menneisyyden hyviin muistoihin ja uskovat parempaan huomiseen. He pyrkivät myös selittämään ja ymmärtämään miehen käytöstä. (Ojuri 2006, 18-20.)

Työpaikassani turvakotiprozessi on kirjattu ja sitä tulee turvakodissa tehtävässä työssä mahdollisuuksien mukaan noudattaa. Kuten alla olevasta kuvasta voi todeta, prosessi on jaettu kuuteen osaan, joissa jokaisella on oma tavoitteensa ja menetelmänsä. Vaikka prosessi on jaettu numeroituihin osiin, eri vaiheet limittyvät pitkälti yhteen. Eri menetelmien käytössä turvakodin ohjaajilla on melko vapaat kädet, kuitenkin THL:n vaatimat toimet ohjaavat prosessia siten, että niiden tekeminen turvakotijakson aikana on välttämättömyys. Samalla toimintaa ohjaavat edellä mainitut THL:n laatusuosituksen nimeämät työskentelyn periaatteet.

Kuvio 3. Turvakodin asiakasprosessi. (Folkhälsan, mukailtu 2016.)

Auli Ojurin (2006, 33) mukaan kriisivaiheen ja selviytymistä tukevan työn välinen raja on liukuva. Se myötäilee naisen elämäntilannetta, jossa akuutit kriisit voivat toistuvasti mutkistaa naisen matkaa kohti väkivallasta selviytymistä. Naisen kanssa tehtävä työn muodot ja välineet soveltuvat usein sekä kriisivaiheen työhön että naisen selviytymisen tukemiseen. Olennainen ero kriisivaiheen työn ja selviytymistä tukevan työn välillä on kuitenkin se, että jälkimmäisessä naiset sitoutuvat pitkäaikaiseen työskentelyyn ja sen myötä muutoksen hakemiseen kohti elämää ilman väkivaltaa. Ojuri siis näkee selviytymistä tukevan työn edellytyksenä naisen sitoutumisen työhön pitkäaikaisesti.

Turvakodissa tehtävä työ on ensisijaisesti kriisityötä sen lyhytkestoisuuden vuoksi, mutta katson, että se pohjustaa naisen siirtymistä kohti sitoutuneempaa työskentelyä väkivallasta irrottautumiseksi. Siten pidän sitä osana suurta kokonaisuutta, jossa nainen lopulta pääsee irti entisestä, väkivaltauhrin identiteetistä enkä ajatuksellisesti osaa erottaa näistä kahta työmuotoa toisistaan.

5 VÄKIVALTAAN KOKENEEN NAISEN SELVIITYMISPROSESSI

Toistuva väkivalta aiheuttaa seurauksia, joita väkivaltaista suhdetta ulkopuolisena tarkastelevan voi olla vaikea nähdä tai ymmärtää. Suhteesta irrottautumiseen liittyy niin naisen omiin tunteisiin ja toiveisiin, puolison käyttäytymiseen kuin puhtaasti käytännön kysymyksiin liittyviä asioita, jotka tekevät tilanteesta erityisen hankalan. Ulkopuolisena herkästi kummastellaan naisen passiivisuutta ja kyvyttömyyttä irrottautua väkivaltaisesta suhteesta. Esitetään kysymys ”miksi nainen ei lähde väkivaltaisesta suhteesta”, vaikka oikeampi kysymys olisi ”mitä tapahtuu, jos hän lähtee”. Tasa-arvoisen kumppanin jättäminen on vaikeaa, mutta väkivaltaisesti käyttäytyvän puolison jättäminen on erityisen vaikeaa. Tavallisesti avioeroon liittyy surua ja pettymystä, kenties katkeruutta. Siihen ei liity pelkoa, väkivallan uhkaa eikä pelkoa fyysisestä ja materiaalisesta vahingoittumisesta, kuten väkivaltaisen liiton päättymiseen usein liittyy. Tällaisessa tilanteessa lähteminen vaatii paljon rohkeutta ja henkisiä voimavaroja.

5.1 Väkivallasta irrottautumisen prosessi

Matka kriisistä kohti selviytymistä on yksilöllinen, niin kestopensa kuin naisen avuntarpeiden osalta. Muutokselle tyypillistä on kuitenkin prosessinomaisuus, jossa eri vaiheet toistuvat väkivaltaa kokeneiden naisten kohdalla erilaisista taustoista ja kokemuksista huolimatta. Tätä prosessia on pyritty kuvaamaan eri tavoin ja hiukan eri termein, mutta kokonaisuutena selviytyminen kaikissa kuvauksissa on hyvin samankaltainen. Tiedyt vaiheet näyttävät samankaltaisina kaikissa kuvauksissa, vain termit ja vivahteet vaihtelevat. Samalla tiedyt vaiheet tulee huomioida turvakodissa tehtävässä työssä, jotta oikea-aikainen tukeminen mahdollistuu.

Nyqvistin (2001, 159) mukaan naiset tekevät jo suhteen aikana paljon aloitteita muutokseen aikaansaamiseksi. Väkivaltaisessa suhteessa elävät naiset eivät siis ole passiivisia tai avuttomia, väkivaltaan sopeutuneita objekteja vaan usein aktiivisen roolin omaavia, rationaalisia naisia. Väkivallasta irtautuminen on kuitenkin pitkä ja vaivalloinen prosessi, jossa tulee tehdä paljon erilaisia omaan (ja usein myös lasten) elämään vaikuttavia ratkaisuja. Se ei ole elämänmuutos, joka tapahtuu yhdessä yössä, jättämällä väkivaltaisen puoliso ja muuttamalla pois yhteisestä kodista.

Samankaltaiseen tulokseen on tullut myös englantilainen tutkimus, jonka mukaan naiset kokevat vahvaa ristiriitaisuutta matkallaan kohti väkivallasta irtautumista. Tutkimukseen haastatellut olivat tuoneet julki väkivaltataustansa vasta parisuhteesta lähdön jälkeen ja ohjautuminen väkivaltaerityisiin palveluihin oli tapahtunut tyypillisesti vasta poliisin kautta väkivaltatapahtumien jälkeen. (Evans & Feder 2014, 62,66.)

Koskelainen (2001, 53) on eritellyt naisen selviämisen prosessin kahdeksaan vaiheeseen. Väkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa saatujen asiakastyöskentelykokemusten perusteella hänelle syntyi ymmärrys selviytymisen prosessista, jossa toistuvat samat teemat ja joka etenee erilaisten vaiheiden kautta. Koskelaisen määrittelemät kahdeksan vaihetta ovat valmisteleva vaihe, havahtuminen, etääntyminen, häilyminen, tunnistaminen, surutyö, työskentely ja uuden rakentaminen. Jokaisen naisen oma prosessi on kuitenkin yksilöllinen eivätkä kaikki kuvatut vaiheet etene välttämättä kronologisesti vaan voivat lomittua tai niihin saatetaan palata uudelleen. Prosessi voi myös pysähtyä. Jokainen vaihe vie kuitenkin naista eteenpäin, kohti elämää ilman väkivaltaa tai sen pelkoa. (Koskelainen 2001, 54.)

Valmisteleva vaihe, havahtuminen ja etääntyminen

Koskelaisen (2001, 53–55) mukaan prosessi alkaa valmistelevalle vaiheelle ja havahtumisella. Ne edeltävät etääntymistä, joka voi naisen prosessissa merkitä esimerkiksi turvakotiin lähtöä. Etääntyminen voi tarkoittaa kodista lähdön lisäksi myös naisen etääntymistä suhteesta henkisesti. Kahdessa ensimmäisessä vaiheessa nainen on asian kanssa vielä usein yksin ja vasta tunnistamassa erilaisia väkivallan merkkejä. Nainen kypsyttelee muutosta sekä herää hiljalleen omaan todellisuuteensa ja ymmärtää muutoksen välttämättömyyden. Kuitenkin vasta etääntyminen on Koskelaisen mukaan edellytys ulospääsulle väkivallan syklistä.

Häilyminen

Neljäntenä vaiheena on häilyminen, joka tarkoittaa naisen ambivalenssia suhteessa muutosprosessiin. Se sisältää ristiriitaista viestintää ja hämmentää puolisoa. (Koskelainen 2001, 55–56.) Tämä on naisen muutosprosessissa tärkeä vaihe, joka voi nostattaa myös työntekijässä turhautumista ja hämmennyksen tunteita. Samalla se on vaihe, jolloin nainen tarvitsee erityisen paljon kuuntelua, tukea ja kannattelua sekä realiteetti-

en todentamista ja tiedon antamista. Lopulta nainen tekee kuitenkin itse oman päätöksensä. (Korkeela-Leppälä 2001, 25; Koskelainen 2001, 64.) Nyqvistin (2001, 237) mukaan tämä häilyminen tai ambivalenssi on prosessin hitain vaihe, jossa naista auttaa eniten tuki päätöksenteossa sekä hyvä suhde auttavaan työntekijään. Hyvä suhde pitää Nyqvistin mukaan sisällään lämpöä, paneutumista ja luottamusta.

Tunnustaminen ja surutyö

Häilymisvaihetta seuraavat tunnustaminen ja surutyö. Näissä nainen tarkastelee omaa elämäänsä rehellisesti, mitään peittelemättä ja suhteen päättyessä eron käsittelee luopumisen ja surun tunteitaan (Koskelainen 2001, 56). Rehellisyys ja oman elämän avoin tarkastelu on tärkeä osa prosessia, sillä Nyqvistin (2001, 230) mukaan ongelmien salailu ja niiden käsittelemättä jättäminen ennustavat naisen nopeaa paluuta turvakodista takaisin kotiin.

Työskentely ja uuden rakentamisen vaihe

Lopulta nainen alkaa työstää ja käsitellä väkivaltakokemuksiaan. Tätä Koskelainen kutsuu työskentelyksi. Työskentely tapahtuu usein turvakodissa ja/tai avopalvelujen piirissä mahdollisen turvakotijakson jälkeen. Parhaimmillaan eletyn elämän palaset muodostavat kokonaisuuden, jossa menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kohtaavat muodostaen yhtenäisen tarinan. Viimeisessä, uuden rakentamisen vaiheessa, nainen miettii omia toiveitaan ja haaveitaan tulevaisuuteen liittyen. Nainen päättää omista asioista ja elämästään oman elämänsä itsenäisenä subjektina. (Koskelainen 2001, 57-58.)

Portugalilainen tutkimus vuodelta 2012 löysi hyvin samankaltaisia prosesseja kuin Koskelainen. Tutkimuksessa haastateltiin 28 väkivaltaisesta suhteesta jo irrottautunutta tai sitä suunnittelevaa naista. Haastattelujen perusteella tutkija jakoi väkivaltaisen suhteen ja siitä irtautumisen prosessin neljään eri vaiheeseen: alku/tulo, ylläpito, päätös lähdöstä, sekä (uudelleen) rakentaminen. Ensimmäistä kahta vaihetta kuvasivat rakastuminen, väkivallan ensimmäiset merkit sekä kyvyttömyys tunnistaa sitä. Tässä vaiheessa väkivalta myös normalisoitui osaksi elämää. Seuraavissa vaiheissa naiset alkavat ajatuksellisesti suuntautua väkivaltaisen suhteen ulkopuolelle ja pohtia väkivallan merkityksiä itselleen. Lopulta päätös suhteesta irrottautumiseen on valmis ja nainen

aloittaa itsenäistymisprosessin sekä oman identiteetin uudelleen rakentamisen. Vaikka elämän uudelleen rakentamisen vaihe oli tyypillisesti hyvin raskas entisen puolison edelleen jatkuvan väkivallan ja vähäisen ulkopuolisen tuen takia, naiset selvisivät siitä prosessin aikaisen lisääntyneen itsetunnon takia. Viimein he luottivat niin itseensä kuin siihen, että muutos parempaan elämään on aidosti mahdollinen. (Neto da Cruz Leitao 2012, 11–13.)

5.2 Valtaistettu nainen

Väkivallasta irtaantumisen ja selviytymisen prosessissa on nähtävissä naisen voimaantumisen lisääntyneen itseluottamuksen ja terveen itsekkyyden kautta. Väkivaltaa kohdannut nainen elää muutosprosessiaan johon kuuluu horjumista omien tunteiden ja ajatusten välillä suhteessa menneisyyteen, tulevaisuuteen, itseen, lapsiin ja kumppaniin. Muutos vaatii oman itsetunnon voimistamista. Samalla naiselta vaaditaan tiedostamista omasta tilanteestaan ja sen oivaltamista, että nainen voi muuttaa vain itseään. (Ojuri 2004, 145, 154.)

Merja Laitinen (2011, 70–71) puhuu valtaistetusta naiseudesta alistetun ja kontrolloidun naiseuden vastakohtana. Valtaistettu naiseus tarkoittaa naisen oman tilan ja toimijuuden ottamista ja omana itsenä olemista. Nainen ottaa elämälleen uuden suunnan pyrkien irrottautumaan väkivaltaisesta suhteesta. Tätä naisen uudenlaista toimijuutta tukevat toiminnallisuus, kuten työ ja harrastukset sekä auttamisjärjestelmän valtaistava työote. Valtaistavan työotteen avulla käsitellään yhdessä naisen kanssa väkivallan ja sen seurauksien merkityksiä keskittyen samalla naisen omiin voimavaroihin. Naisen oman toimijuuden vahvistaminen onkin erityisen tärkeää tuettaessa naisen irrottautumista väkivaltaisesta suhteesta. (Kuronen 2004, 288–292; Laitinen 2011, 70-71.)

Myös Leo Nyqvist (2001, 190) näkee naisen irrottautumisen muutosprosessina, joka on pitkäkestoinen, mutta monilla naisilla samankaltainen. Se alkaa sosiaalisen verkoston tuesta ja jatkuu virallisten auttamistahojen kautta eroon väkivaltaisesta miehestä. Naisen kokemusta positiivisesta muutoksesta vahvistivat tämän kokemus itsenäisyyden ja aktiivisuuden lisääntymisestä (Nyqvist 2001, 225).

5.3 Kriisi ja kriisityö

Jokainen ihminen kohtaa elämänsä aikana erilaisia kehitys- ja elämäntilannekriisejä. Tavallisesti kriisin yli pääseminen onnistuu ilman ulkopuolista ammattiapua, mutta on tilanteita, jolloin ammatillinen tuki on tarpeen. Ilman hoitoa äkillinen stressihäiriö voi kehittyä traumaperäiseksi stressihäiriöksi. (Ollikainen 2009, 13–14.) Lähisuhdeväkivalta ja/tai sen uhka merkitsevät sitä kohdanneelle naiselle kriisiä, sillä väkivalta on traumaattinen tapahtuma.

Psyykkisen kriisin kuvaamisessa on käytössä kriisien vaihemalli, joka auttaa työntekijää jäsentämään, missä kohdassa asiakas on kriisin käsittelyprosessissa. Mallin kehitti alun perin ruotsalainen Johan Cullberg (1991, 142–154) ja siinä on neljä vaihetta:

1. Sokkivaihe: lyhytkestoinen vaihe, jossa kriisin kokenut pyrkii ensisijaisesti huolehtimaan omasta ja muiden turvallisuudesta.
2. Reaktiovaihe: tila, joka kestää yleensä muutamia viikkoja. Reaktiovaiheessa kriisin kohdannut käy voimakkaasti läpi kriisin herättämiä tunteita. Vointi ja tunteet vaihtelevat äkillisestikin.
3. Työstämis- ja käsittelyvaihe: pääpaino siirtyy tunnetason käsittelystä kognitiiviselle tasolle, sillä voimakkaimmat tunnereaktiot ovat takanapäin. Arkielämään liittyvät toiminnot voivat kuitenkin edelleen tuntua liian raskailta. Tässä vaiheessa ihmisellä on enemmän psyykkistä kapasiteettia käydä mennyttä läpi, jolloin varsinainen toipuminen voi alkaa. Kriisin kokenut alkaa pohtia tilannetta eri näkökulmista ja tapahtuneen vaikutuksia omaan elämään.
4. Uudelleen orientoitumisen vaihe: aktiivinen kriisin prosessointi alkaa heikentyä. Ihminen luopuu hiljalleen surusta ja kiinnostus omaan elämään lisääntyy. Kriisin kokenut ihminen palaa takaisin normaalielämäänsä. Tapahtunut ehkä edelleen vaikuttaa elämään, mutta se ei enää määrittele sitä. Kriisin aiheuttanut tapahtuma on muuttunut osaksi itseä. (Cullberg 1991, 142–154; Saari 2010, 42–67; Ollikainen 2009, 67; Palo-
saari 2008, 54–67.)

Työstämis- ja käsittelyvaiheessa traumaattisen kokemuksen työstäminen kääntyy sisäänpäin ja sille tyypillisiä oireita ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet. Koska osa tarkkaavaisuudesta orientoituu traumaattisen kokemuksen käsittelyyn, kriisin kokeneella se usein pettää. Tämä puolestaan johtaa siihen, että muistin toiminta heikkenee ja keskit-

tyminen herpaantuu. Tässä vaiheessa ihminen voi alkaa hiljalleen käsitellä mm. tapahtuneen merkitystä itselleen, minäkuvansa ja maailmankuvansa muutosta. Mahdollisuus syvempään keskusteluun asiakkaan kanssa mahdollistuu. (Saari 2010, 63; Ollikainen 2009, 68–69.)

Kaiken kriisityön tavoitteena on tukea asiakkaan omia paranemismahdollisuuksia ja tukea tätä todellisuuden kohtaamisessa. Pyrkimyksenä on auttaa asiakasta vapaasti ilmaisemaan tunteitaan, jotta kriisioireet käsitetään tapahtunutta vasten ymmärrettäväksi ja luonnollisiksi. Kriisityöntekijän tehtävänä on muodostaa turvallinen yhteistyösuhde asiakkaaseen. Läsnäolo, kokemusten jakaminen ja kuuntelu ovat kriisityön lähtökohtia. Rauhallisuus ja empaattisuus ovat kriisityöntekijän tärkeimpiä ominaisuuksia. Samalla työntekijä normalisoi ja validoi asiakkaan kokemusta. (Cullberg 1991, 157–160; Ollikainen 68–69.)

Salli Saaren (2010, 66) mukaan tulevaisuuden perspektiivin luominen kriisin kohdanneen ihmisen kohdalla edellyttää, että kolme ehtoa täytyy samanaikaisesti:

1. Tulevaisuus tulee nähdä edes jossain määrin ennustettavana
2. Tulevaisuus tulee nähdä edes jossain määrin sellaisena, että siihen pystyy itse vaikuttamaan
3. Tulevaisuudessa pitää nähdä edes jotain toiveikasta

Kun ihminen on kokenut traumaattisen tapahtuman, mikään näistä ehdoista ei täyty. Tästä syystä ihmisellä ei ole kykyä hahmottaa tulevaisuutta. Hän elää vain tässä hetkessä ja menneisyydessä.

5.4 Turvakotien rooli väkivaltaa kohdanneen naisen selviytymisprosessissa

Turvakotiin lähtö on usein pitkä prosessi, jossa sysäys hakea apua esimerkiksi turvakodista vaatii muutoksen, joka voidaan jakaa kolmeen osaan – tiedolliseen, emotionaaliseen ja toiminnalliseen. Tiedollinen muutos voidaan käsittää väkivaltaan liittyvän tiedon lisääntymiseen ja sen avulla väkivallan parempaan tunnistamiseen. Emotionaalinen muutos liittyy pelon ja oman syyllisyyden lieventymiseen ja toiminnallinen muutos konkreettisiin tekoihin, kuten eroon väkivallantekijästä. (Ojuri & Laitinen 2015, 29.) Nyqvist (2004, 190) on todennut, että naiset hakevat ensisijaisesti apua lähipiiriltään.

Vasta sitten, kun naiset kokivat, ettei lähipiirin apu riitä väkivallasta irtautumiseen, naiset kääntyivät virallisten tahojen puoleen.

Ihmisillä on tavallisesti hyvin erilaisia mielikuvia turvakodeista ja niissä tehtävästä työstä. Mielikuvat vaikuttavat merkittävästi siihen, hakeeko väkivaltaa kokenut apua turvakodista. Mielikuvien syntyyn puolestaan vaikuttavat monet tekijät, sillä ne ovat yhteiskunta- ja kulttuurisidonnaisia. Siten myös yhteiskunnan arvottamat käsitykset väkivallasta ja siitä, miten väkivaltaongelma kohdataan vaikuttavat ihmisten käsityksiin turvakodeista. Myös esimerkiksi uhrin omat käsitykset väkivallasta ja omasta itsestään väkivallan osapuolena muokkaavat mielikuvia niin turvakodeista kuin myös yksilön oikeudesta turvakotien palveluihin. (Ojuri & Laitinen 2015, 18.)

Auli Ojurin väitöskirjassa (2004, 154–155) turvakotiin lähteminen osoittautui naisille merkittäväksi käännekohtaksi kohti muutosta. Väkivaltaspesifi tuki ja hyvä vuorovaikutussuhde asiakkaan ja työntekijän välillä olivat niitä tekijöitä, jotka saivat naiset kokemaan turvakotien auttamisen myönteisinä verrattuna heidän aikaisempiin palvelukokemuksiinsa yleisessä palvelujärjestelmässä. Naisen selviytymisprosessi on hidas ja suuri osa turvakodin asiakkaista palaa takaisin kotiin, tullaan turvakotiin taas myöhemmin uudelleen. Vaikka turvakotikäyntejä olisi useampi, yksikään niistä ei ole turha. Pelkkä tulo turvakotiin on osoitus naisen ajatteluprosessin muutoksesta sekä siitä, että nainen on aloittanut matkansa kohti selviytymistä. (Ojuri 2001, 20-21; Ojuri 2004, 170.)

Väkivaltaa kokeneilla pelko on läsnä koko ajan. Turvallisuudentunnetta asiakkailla lisäävät turvakodeissa sekä työntekijöiden paikalla olo ympäri vuorokauden, että yhteinen päivärytmi. Rutiineista kiinnipitäminen on kriisin keskellä olennaista. (THL 2013, 14–15.)

6 TOIMINNALLISTEN MENETELMIEN HYÖDYNTÄMINEN VÄKIVALTA KOHDANNEEN NAISEN TUKENA

Turvakodeissa tehtävän työn, kuten kaiken sosiaalialan työn, ydin on kahden ihmisen kohtaamisessa. Oma opinnäytetyöni tarkoitus on auttaa asiakasta tarkastelemaan omia selviytymiskeinojaan ja kenties löytämään uusia tapoja selviytyä traumaattisista tapahtumista. Pyrkimyksenäni on tukea ihmistä kriisissä, auttaa ymmärtämään omaa tilannettaan ja refleктоimaan sitä. Samalla tavoitteeni on tukea väkivaltaa kohdanneita naisia löytämään sanoja ja muotoa omille ajatuksille, tunteille ja mielikuville erilaisin toiminnallisilla menetelmin. Tarkoitus on yhdessä asiakkaan kanssa pohtia ääneen tämän omaa elämäntilannetta ja historiaa, tavoitteita ja haaveita sekä käsityksiä itsestä ja muista. Toiminnalliset menetelmät ovat laaja ja melko vaihtelevasti määritelty käsite, mutta niiden juuret ovat sosiaalipedagogisessa ja dialogisessa ajattelussa, erityisesti Paulo Freiren urauurtavassa työssä kaikkein huono-osaisimpien ihmisryhmien parissa.

6.1 Toiminnalliset menetelmät

Toiminnalliset menetelmät voisi yksinkertaistetusti määritellä menetelmiksi, joissa keskustelun sijasta, tai sen ohella, toimitaan. Menetelmät tarjoavat hiukan erilaisen tavan kohdata toinen ihminen sekä mahdollisuuden tuoda parhaimmillaan esille asioita, tunteita tai ajatuksia, jotka eivät kasvokkaisessa, vain puheeseen perustuvassa kohtaamisessa, välttämättä tulisi näkyviksi. Yhteyden omaan itseen, uskomuksiin tai tunteisiin voi saavuttaa juuri toiminnan kautta. Toiminnallisista menetelmistä voidaan käyttää myös nimityksiä taidelähtöiset, luovat tai elämykselliset menetelmät, hiukan työorientaatiosta riippuen. Pyrkimyksenä on saada esille niitä kysymyksiä, joita on kenties aluksi vaikea pukea sanoiksi, koska ne ilmenevät vain sekavina, vaikeasti määriteltävinä tuntemuksina. (Järvinen ym. 2007, 145–147.)

Jacob L. Moreno on kehittänyt psykodraamaan liittyviä toiminnallisia menetelmiä, ja häntä pidetään usein yhtenä toiminnallisten menetelmien alkuunpanijana. Hän uskoi vahvasti ryhmän terapeuttiseen vaikutukseen ja psykodraama kehitettiin juuri ryhmäterapiaksi. Moreno piti luovuutta olennaisena osana kaikkea toimintaa ja

hänen kehittämilleen metodeille oli tyypillistä ongelmien käsittely ikään kuin itsen ulkopuolella, osana näytelmää, jota voimme uudelleen muokata. (Blatner 1996,19.)

Toiminnallisissa sekä luovissa menetelmissä ajatukset ja tunteet saavat näkyvän muodon kokemuksellisuuden kautta. Toiminnallisten menetelmien käyttö voi auttaa ihmisiä selviytymään vaikeissa elämäntilanteissa, kriisien ennaltaehkäisyssä ja mielen tasan painon ylläpitämisessä. Luovuus auttaa parhaimmillaan löytämään sisältöä elämään ja tarkastelemaan elämän merkitystä. Tunteiden läpikäyminen edistää lisäksi fyysistä ja psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä syventää itsetuntemusta. (Andreev & Salomaa 2005, 164–170.)

Taiteellisen työskentelyn avulla ihminen voi rakentaa itseä uudelleen. Se voi tuottaa omalle elämälle uuden käsikirjoituksen, jossa erilaiset elämäkokemukset saavat uuden merkityksen ja tulkinnan. Oma aiempi kokemus muuntuu vertauskuvalliseksi, jolloin sen tarkastelu on helpompaa ja sen muuttaminen paremmaksi tai arvokkaammaksi mahdollistuu. (Sava & Katainen 2004, 29–30.)

Outi Linnossuo on todennut luennollaan Turun Ammattikorkeakoulussa 29.5.2015, että toiminnalliset menetelmät ovat vuorovaikutusta, joka sisältää erilaisia toiminnallisia harjoituksia. Se voi olla yksin-, kaksin- tai ryhmätyöskentelyä, mutta ennen kaikkea ”toisin toimimista”. Toiminnallisessa työskentelyssä tärkeää on kiireettömyys, kriittisyys ja kunnioittava kohtaaminen.

Päivi Känkänen (2013, 11–12, 115–116) on tutkinut taidelähtöisten menetelmien käyttöä koulukodeissa asuvien nuorten kohtaamisessa. Hänen mukaansa taidelähtöisten menetelmien soveltaminen ja hyödyntäminen lastensuojelussa on hyvin tärkeää, sillä taiteelliseen ilmaisuun perustuva työskentely saattaa osalle nuorista olla jopa ainoa mahdollinen lähestymistapa sosiaalityön piirissä. Vaikka tutkimus on tehty nuorten kanssa, Känkänen korostaa, että taidetta voi hyödyntää muidenkin sosiaalialan asiakasryhmien kohdalla. Tärkeintä hänen mukaansa ovat vastaanottavainen mieli, kokeilunhalu ja ammattitaito. Jokainen yksilö ja ryhmä tuovat toimintaan omat, juuri heille merkitykselliset piirteensä.

Toiminnallisten menetelmien lähtökohta on sosiaalipedagoginen, jolloin dialogisuus ja yhdenvertaisuus tilanteessa korostuvat. Sosiaalipedagogiikassa painotetaan yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä näkökohtia kasvatuksessa ja ihmisen kehityksessä. Painopiste ei ole yksilön kehityksen lainalaisuuksien tarkastelussa sinänsä vaan miten yksilö kiinnittyy yhteiskuntaan sen toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin. Sosiaalipedagoginen

teoria sisältää myös käytännöllisen, toiminnallisen lähtökohdan kysymällä mitä asioille tulisi tehdä. (Hämäläinen 2001, 16–17.)

Paulo Freire puhuu vapautuksen kasvatuksesta, jonka avulla pyritään tilanteeseen, joka mahdollistaa täydemmän ihmisyyden saavuttamisen. Jokainen tilanne, jossa ihminen käyttää objektiivisesti toista hyväkseen tai estää tätä tavoittelemasta asemaa itsenäisen ja vastuullisena persoonana, on sortotilanne. Muutos ja sorrosta vapautuminen tapahtuvat siten, että ihminen tulee tietoiseksi sekä omasta itsestään toimivana ja ajattelevana subjektina että olosuhteistaan. Tiedostaminen on prosessia, jossa ihmiset tiedostavina subjekteina saavuttavat syvenevän tietoisuuden sekä heidän elämäänsä muovaavasta sosio-kulttuurisesta ympäristöstä että omasta kapasiteetistaan muuttaa tätä todellisuutta. Vapautuminen ei ole kuitenkaan ainoastaan tiedostamista vaan tekemistä. Pelkkä toteaminen ei riitä, on toimittava. Toiminta on inhimillistä vain silloin kun se ei ole pelkästään tekemistä vaan myös tietoista toimintaa. Tätä Freire kutsuu ”praxikseksi”. (Freire 2005, 46–57.)

6.2 Narratiiviset menetelmät ja niiden hyödyt

Narratiivisuus, eli tarinallisuus ja kerronnallisuus, on yksinkertaistaen tarinan kertomista. Ihmiset ovat kautta aikojen tarinoineet ja tarinoiden avulla selittäneet ympäröivää maailmaa, kuvanneet todellisuutta ja pyrkinet luomaan järjestystä asioihin. Kertomusten avulla ihminen voi rakentaa minuuttaan ja omaa elämäntarinaansa sekä käsitellä niin menetyksiä kuin orientoitua tulevaisuuteen. Kertomusten myötä on myös mahdollista säädellä tunteita sekä tunnistaa omia voimavaroja. (Ihanus 2009, 26.)

Inkeri Sava ja Arja Katainen toteavat (2004, 23–25), että identiteetti, joka on sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuva on myös muunneltavissa ja tehtävissä näkyväksi. Tässä prosessissa taiteella voi olla suuri merkitys itseymmärryksen lisäämisen kautta. Kertomalla omaa tarinaansa voi hiljalleen tiedostaa omaa elämänhistoriaa ja siten kenties (uudelleen) rakentaa omaa elämäntarinaa. Tämä ”tarinallistettu itse” voi olla erityisen tärkeä niille ihmisille, joiden identiteetti on turvattomien olosuhteiden vuoksi kehittynyt hauraaksi ja jotka kenties kokevat itsensä jopa arvottomiksi.

Luennolla Turun ammattikorkeakoulussa 29.3.2016 lehtori Anja Kuukasjärvi kertoi, että narratiivinen ajattelu liittyy ihmisen tarpeeseen jäsentää omaa elämäänsä. Tarinan kertominen voi tapahtua kirjallisesti tai sanallisesti, mutta yhtä hyvin kuvallisesti, liikunnal-

lisesti tai musiikin avulla. Tärkeintä on, että ihminen saa oman elämän tapahtumat osaksi jotakin suurempaa juonta ja loogista kokonaisuutta. Hänen mukaansa narratiivinen työskentely on asiakaskeskeistä ja voimavarasuuntautunutta työskentelyä, jossa pyritään dialogiseen, jaettuun, ymmärrykseen tukien samalla asiakkaan narratiivista identiteettiä. Narratiivisten, kuten kaikkien toiminnallisten, menetelmien perustana ovat sosiaalialan ammatilliset arvot, muutoksen teemat, voimavaralähtöisyys, orientaatio tulevaisuuteen ja osallistava työtapo. Narratiivisuus on asiakkaan narratiivisen identiteetin tukemista ja sen perustana on aina asiakkaan oma kokemus, merkitysten luominen ja tutkiva asenne.

Hänninen (2000, 130–132) on väitöskirjassaan kehittänyt ”sisäisen tarinan” käsitteen, jonka avulla voidaan ymmärtää, millä tavoin merkitykset ihmisten elämässä rakentuvat. Sisäinen tarina on tulkintamalli, jonka avulla ihminen jäsentää itselleen elämäntilannettaan, määrittelee identiteettinsä, arvonsa, tavoitteensa ja asemansa suhteessa muihin ihmisiin. Väitöskirjan näkökulmana on erityisesti erilaisten elämänmuutosten tarkastelu. Elämänmuutos tuottaa ihmiselle tarpeen pohtia uudelleen oman elämän perusteita, esimerkiksi tämän sairastuessa vakavasti. Silloin sairastunut pohtii niin sairastumisen syitä kuin pakottaa muuttamaan käsitystä itsestään ja pohtimaan omaa tulevaisuuttaan.

Uuden merkityksen rakentaminen elämän muutostilanteessa tapahtuu juuri tarinoiden avulla. Ihminen kertoo itselleen tarinan, jota kautta syntyy reflektoitu identiteetti vastan kysymykseen ”kuka minä olen?”. Siten identiteettiä on mahdollisuus luoda ja tulkita uudelleen. Omaa tarinaa muodostaessaan ihminen voi tietoisesti muovata itseään ja asettaa itselleen tavoitteita. Ihminen voi siis selviytyä vaikeistakin elämänmuutoksista muokkaamalla niille annettuja merkityksiä. (Hänninen 2000, 61–62, 73.)

Kirjoittaminen on Ihanuksen (2009, 7) mukaan yksinkertainen tapa lisätä terveyttä ja hyvinvointia. Kirjoittamisen terveydelle suotuisat vaikutukset liittyvät itseymmärryksen ja omanarvontunnon lisääntymiseen, oman äänen tavoittamiseen sekä kokemusten merkityksellistämiseen. Tunnepitoisten kokemusten pukeminen sanoiksi tukee selviytymistä ja lisää minuuden kokemista myönteisempänä. Tapahtuman auki kirjoittaminen ja yhtenäisen kertomuksen luomisen avulla voi tukea tapahtuman ymmärtämistä, mikä saattaa madaltaa ruumiin stressitilaa ja auttaa toimivampien selviytymiskeinojen löytämistä. Myös omasta tulevaisuuden minästä kirjoittaminen voi olla erittäin hyödyllistä. (Ihanus 2009, 36–37.)

6.3 Toiminnalliset menetelmät väkivaltaa kohdanneiden naisten tukena

Toiminnallisia menetelmiä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden parissa ei ole juuri tutkittu, mutta lähdekirjallisuutta niiden käytöstä on jonkin verran saatavilla. Kirjallisuudessa on ensisijaisesti määritelty yleisesti menetelmien hyötyjä, mutta varsinaisten menetelmien kuvailu on jäänyt melko niukaksi. Myöskään tietoa naisten omista kokemuksista erilaisten toiminnallisten menetelmien käytöstä ei kirjallisuudesta löydy.

Toiminnallisuus voi väkivaltaa kohdanneiden naisten osalta tuntua helpottavalta, etäännyttää vaikeista teemoista, ja tuoda uusia näkökulmia käsiteltäviin asioihin ja kokemuksiin (Mehtola & Natunen 2012, 28). Koskelaisen (2001, 57) mukaan naisten kanssa työskennellessä on hyvä käyttää erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä, sillä kokemusten jakaminen puhumalla on usein vaikeaa. Taiteen avulla kokemukset tulevat näkyviksi mikä helpottaa oloa. Nainen voi samalla itse säädellä sitä, minkä verran on juuri tietyllä hetkellä valmis kohtamaan.

Ojurin (2004, 32–35) mukaan väkivallan ilmestyminen naisen elämään muuttaa tämän elämäntapaa ja sitä ohjannutta tarinaa. Naisen on luotava uusi sisäinen tarinansa, joka pakottaa arvioimaan uudestaan elämän perusarvoja, mutta samalla myös auttaa jäsentämään ja käsittelemään väkivaltaa tämän omassa elämässä. Koko elämä joutuu arvioitavaksi, jolloin uuden tarinan luominen edellyttää menneisyyden mukaan ottamista uuden tulevaisuuden luomiseksi. Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten selviytymisen tarkastelu edellyttääkin naisten oman äänen ja kokemuksen kuulemista.

Väkivaltaa kohdanneen naisen elämää rajoittavat hallitsevat, väkivallan määrittämät tarinat. Näille tarinoille tulisi väkivaltatyössä käytävän pohdinnan avulla löytää uusia, vaihtoehtoisia identiteettitarinoita, jotka tunnustavat koetun väkivallan, mutta korostavat vahvaa naiseutta, selviytymistä ja samalla auttavat muodostamaan positiivista tulevaisuutta, valtaistettua naiseutta. (Laitinen 2011, 72–73.)

7 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Ensisijaisena tavoitteena opinnäytetyössäni oli valikoida erilaisia toiminnallisia menetelmiä turvakodin asiakkaiden kanssa tehtävän työn tueksi ja työntekijöiden työvälineeksi. Näiden menetelmien avulla pyrkimys on tukea naisten ajatuksellista muutosta kohti uutta, väkivallatonta elämää. Mikäli menetelmät auttavat naista tekemään näkyväksi hänen sen hetkiset ajatuksensa sekä saamaan kosketuksen omiin tunteisiinsa, voi luultavimmin myös työskentely kohti selviytymistä aidosti alkaa. Yksinkertaistaen kehittämistyöni kysymykseksi muodostui se, millä tavoin väkivaltaa kohdanneet naiset kokevat menetelmät osana turvakodissa tehtävää kriisityötä. Turvakodin asiakkaat siis toimivat asiantuntijoina, joiden antamien merkitysten ja mielipiteiden avulla olen koonnut kansion eri menetelmistä.

Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimivassa turvakodissa käytetään tälläkin hetkellä asiakastyössä jonkin verran toiminnallisia menetelmiä, mutta tarve uusien menetelmien ideoimiseen ja kokoamiseen on ilmeinen. Turvakodista esitettiin tarve kansiolle, joka sisältäisi helposti käytettäviä ja toteutettavia toiminnallisia menetelmiä turvakodin asiakastyöhön, niin yksilö- kuin ryhmätyöhön.

Väkivaltaa kohdanneiden naisten tukena on toiminnallisia menetelmiä käytetty toki ennenkin, mutta niiden sisältö on ollut vaihtelevaa eikä järjestelmällistä tutkimusta niiden vaikuttavuudesta ole tehty. Menetelmiin liittyvä kirjallisuus on ollut työntekijälähtöistä eikä naisten omia kokemuksia ole aiemmin tutkittu. Pyrkimyksenäni olikin tuoda esiin tässä kehittämistyössäni naisten oma ääni antamalla heille sekä kokemus toiminnallisista menetelmistä että myös mahdollisuus itse arvioida niiden synnyttämiä ajatuksia.

Väkivalta on traumaattinen tapahtuma ja Auli Ojurin (2006, 34) mukaan naisille emotionaalisesti erityisen voimakas kokemus. Syyllisyys, häpeä ja pelko ovat väkivaltaa kohdanneen naisen elämässä läsnä, mutta toisaalta pitkään jatkunut väkivalta voi myös turruttaa naisten tunteet.

Vaikeita ja traumaattisia kokemuksia ei ole aina helppo jakaa, varsinkaan puhumalla. Väkivalta on tyypillisesti ollut pitkään peitelty salaisuus, jonka paljastaminen on äärimmäisen vaikeaa naisen kokeman syyllisyyden ja häpeän tunteiden vuoksi. Naisen tunteiden ja kokemusten ”ulkoistaminen” toiminnallisilla menetelmillä voi toimia niiden avaa-

jana ja apuna niiden tunnistamisessa, sekä siltana kohti selviytymisprosessin seuraavaa vaihetta.

Ojurin (2006, 34) mukaan tunnetyöskentely on tärkeä osa väkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa tehtävää työtä. Toiminnallisten menetelmien avulla nainen voi ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan silloin kun niiden sanoittaminen on vaikeaa tai mahdotonta. Menetelmiä voidaan käyttää myös keskustelun tukena. Siinä missä ne voivat helpottaa ajatusten ulkoistamista, niiden avulla voidaan toisaalta myös pitää ajatukset paremmin koossa.

Sukupuolistuneen väkivallan erityisyyden vuoksi, mutta myös siksi, että turvakotien asiakaskunta on erittäin naisvaltaista, teen opinnäytetyöni juuri lähisuhdeväkivallan naisuhreista. Lähisuhdeväkivallan prosessi on hyvin erilainen, kun kyseessä on mies, jolloin niin selviytymismekanismit kuin akuutti kriisityö on, tai voi olla, erilaista. Siksi on perusteltua keskittyä juuri naisen selviytymiseen ja sen tukemisessa tehtävään asiakastyöhön, varsinkin, kun oman työpaikkani turvakodin kaikki kohtaamani asiakkaat ovat tähän asti olleet naisia.

8 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT

Opinnäytetyöni oli tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa tavoitteena oli kerätä kansio toiminnallisista menetelmistä turvakodin asiakastyötä varten. Tein suppean laadullisen tutkimuksen osana tätä tehtävää, mutta suoranaiset tutkimukselliset menetelmät jäivät kehittämistoiminnan painottuessa vähäisemmälle painotukselle.

8.1 Toiminnallinen opinnäytetyö ja tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Toiminnallinen opinnäytetyö on tutkimuksellista kehittämistoimintaa ja perustuu työelämän kehittämiseen. Sen tavoitteena on käytännön työn ohjeistus tai opastus, alasta ja tarpeesta riippuen (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuote tai tapahtuma tehdään aina jollekin kohderyhmälle, jonka määrittely on tärkeää (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38–40). Opinnäytetyössäni on oikeastaan kaksi kohderyhmää, turvakodin asiakastyötä tekevät ohjaajat, mutta myös turvakodin asiakkaat, joiden kanssa kokoamiani menetelmiä käytetään.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, mutta olen käyttänyt lisäksi laadullista tutkimusmenetelmää selvittääkseni turvakodin asiakkaiden kokemuksia suunnittelemistani menetelmistä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä laadullinen tutkimus on perusteltu tilanteessa, jossa pyritään ymmärtämään jotakin ilmiötä kokonaisvaltaisesti tai toteuttamaan idea, joka perustuu kohderyhmän näkemyksiin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.)

Kehittämistoiminnassa tiedontuotanto palvelee kehittämistä. Sen avulla ohjataan ja suunnataan kehittämistoimintaa. Tutkimusavusteisessa kehittämisessä korostetaan kuitenkin tutkimuksellisten asetelmien sekä niihin liittyvän empiirisen tiedontuotannon ja kriittisen tarkastelun merkitystä. Tutkimuksen tehtävä on palvella kehittämistoimintaa, joten sillä ei ole itseisarvoa. (Toikko & Rantanen 2009, 116.)

8.2 Tiedonkeruumenetelmät

Työni on luoteeltaan laadullista tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tuottaa turvakodin käyttöön kansio, jonka sisältämiä toiminnallisia menetelmiä voi käyttää turvakodin asiakastyössä, niin ryhmä- kuin yksilötyössäkin. Tätä tarkoi-

tusta varten tein suppean laadullisen tutkimuksen selvittääkseni, millaisia merkityksiä turvakodin asiakkaat menetelmille antavat.

Aineiston keräämiseen käytin yksilöhaastattelua puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Tämänkaltainen tiedonkeruumenetelmä on toimii parhaiten toiminnallisessa opinnäytetyössä, kun tavoite on kerätä tietoa jostain tietyistä teemasta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.) Vuorovaikutus on keskeisellä sijalla sellaisissa kehittämistoimintaan liittyvissä tiedontuotannon asetelmissa, joissa pyritään nostamaan esiin toimijoiden omia näkökulmia. Kehittämistoiminnassa ei voida keskittyä yhtä syvälliseen tiedon keräämiseen kuin tutkimuksessa, mutta tietoa pyritään kuitenkin keräämään kehittämistoiminnan oman logiikan kannalta perustellusti. (Toikko & Rantanen 2009, 118.)

8.3 Aineiston analyysi

Toiminnallisessa opinnäytetyössä laadullisella tutkimusmenetelmällä kerättyä aineistoa ei ole aivan välttämätön analysoida, ainakaan niin tarkasti tai järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tietoa voidaan kerätä myös konsultaationa haastatellen asiantuntijoita, jolloin haastattelussa saatua aineistoa käytetään lähdeaineistona, jolloin sitä ei tarvitse analysoida lainkaan tutkimuksellisin analyysimenetelmin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57-58.)

Kehittämistoiminnan tiedontuotannon tehtävänä on ohjata kehittämisprosessia, jolloin aineistolta edellytetään ennen kaikkea nopeita vastauksia. Usein kehittämistoiminnassa vaatimus analyysin nopeudesta nousee tärkeämmäksi seikaksi kuin analyysin tutkimuksellinen luotettavuus. Kehittämistoiminnassa luotettavuus tarkoittaa ennen kaikkea käyttökelpoisuutta. (Toikko & Rantanen 2009, 121)

Kehittämishankkeessa tuotettujen aineistojen ja materiaalien käsittely- ja analyysitapoja ei tarvitse esittää tai perustella raportissa yhtä yksityiskohtaisesti kuin tutkimustyössä. Aineiston esittelyn on kuitenkin oltava tarpeeksi havainnollinen ja sen tulee olla perusteltu lopullisen tuotoksen ja sen arvioinnin kannalta. (Salonen 2013, 24.)

Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelminä voidaan käyttää aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoria- ja aineistopohjaista menetelmää. Aineistolähtöisessä (induktiivisessa) tulkintatavassa analyysi lähtee puhtaasti aineistosta, kun taas teoriapohjaisessa (deduktiivisessä) menetelmässä aineistoa käydään läpi teoriasta johdettujen käsittei-

den avulla. Kolmas vaihtoehto on teoria- ja aineistopohjainen analyysi, jolloin käytetään molempia menetelmiä. (Kananen 2015, 108–110.)

Tämän tutkimuksen aineiston sisältöanalyysissä on hyödynnetty niin teoriaa kuin tutkimusosuudessa saatua aineistoa. Kuten edellä on todettu, tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa edetään kehittämisen ehdoilla, jolloin aineistoanalyysin nopeus ja yksinkertaisuus on perusteltua. Siksi tein opinnäytetyössäni syvällisen analyysin sijaan yhteenvedon haastatteluissa esiin tulleista asioista. Koska materiaalia ei ollut valtavasti, näin, että vahvasti tutkimuksellisuuteen liittyvä luokittelu olisi ollut tarpeeton, epätarkoituksenmukainen sekä aivan liian raskas menetelmä opinnäytetyöni tarpeita varten. Hyödynsin samalla omia havaintojani ohjaamissani menetelmissä ja pyrin myös niiden avulla etsimään lisätietoa kehittämistyötäni varten. Tarkoitukseni oli etsiä erilaisia merkityksiä naisten puheesta, ja selvittää, nousiko eri naisten ajatuksista samankaltaisia sisältöjä. Aineistoista nousi ilman mittavaa luokitteluakin esiin asioita, jotka antoivat työlleni valtavasti lisätietoa sekä tukivat omia valintojani menetelmäkansiota varten. Toikko & Rantasen (2009, 116) sanoin ”tutkimukselliset asetelmat ovat käytännön kehittämiseksi alisteisia”.

9 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS

Opinnäytetyöni idean aihio sai alkunsa helmikuussa 2016 kun aloitin vapaaehtoisena puhelinpäivystäjänä Naisten Linjalla, joka antaa tukea ja neuvoja väkivallasta huolestuneille naisille ja tytöille. Vapaaehtoisuskoulutus oli kattava ja avasi silmiäni naisten kokealle väkivallalle sekä antoi itselleni valtavasti uutta tietoa lähisuhdeväkivallasta. Turvakoti tekee väkivaltaspesifiä työtä palvelujärjestelmän eri sektoreiden rajapinnalla väkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa, joten se toimi hyvänä taustana omassa lopputyössäni. Koska opintoni suuntautuvat toiminnallisiin menetelmiin, oli luontevaa, että yhdistän ne myös opinnäytetyöhöni. Alkuperäinen tarkoitukseni oli muodostaa vertaisryhmä väkivaltaa kokeneista naisista, mutta sen toteuttaminen osoittautui liian haasteelliseksi tämän aikataulun puitteissa. Lopullinen idea syntyi esimieheni avustuksella. Hän toivoi työn avuksi kansiota turvakotityössä käytettävistä toiminnallisista menetelmistä.

Toiminnalliset menetelmät ovat laaja ja sisällöltään osin eri tavoin määritelty käsite, joten jouduin pohtimaan, miten rajoittaa valtavaa menetelmien tarjontaa, jotta voisin pitää fokukseni juuri turvakotityössä. Lopulta päädyin käyttämään narratiivisia menetelmiä, sillä niiden käyttö on itselleni luontevinta ja ne kiinnostavat minua kaikkein eniten. Kirjoittamisen avulla voi sanallistaa omia kokemuksiaan ja sen hetkistä tunnetilaansa, se auttaa niin tulevaisuuteen suuntautumisessa kuin omien tunteiden säätelyssä (Ihanus 2009, 26).

9.1 Alkukartoitus ja menetelmien valinta

Loppukesästä hioin aiheeni sisällön ja sen toteuttamistavan. Pohdin kuinka monta asiakasta työhön uskon tarvitsevani, montako menetelmää käytän, mitä materiaalia niihin hankin. Turvakoti on aiemmin käyttänyt melko vähän toiminnallisia menetelmiä. Käytössä ovat olleet ”Aarrekartta”, ”Elämänjana”, ”Verkostokartta”, ”Nallekortit”, ”Voimavarakortit”. Lisäksi asiakastyössä hyödynnetään tarpeen mukaan taideterapiatyökentelyä. Menetelmiä ei käytetä järjestelmällisesti jokaisen asiakkaan kanssa. Tämä on tietysti ymmärrettävää siitäkin syystä, että turvakodin asiakkaat viipyvät turvakodissa hyvin eripituisia aikoja. Lisäksi asiakkaat ovat prosessissaan kenties eri vaiheessa, joten työntekijöiltä vaaditaan myös herkkyyttä havaitsemaan, kuka mistäkin menetel-

mästä voisi parhaiten hyötyä. Toiminnallisuuden ei tule olla itsetarkoitus minkään asiakasryhmän kanssa, eikä varsinkaan väkivaltaa kokeneiden naisten kanssa, jotka ovat turvakotiin tullessaan ja siellä ollessaan henkisesti hyvin herkässä tilassa. Turvakodissa tehtävässä työssä korostuvat aina ensisijaisesti turvallisuuden tunteen luominen, kiireettömyys ja keskusteluapu sekä käytännön asioissa tukeminen. Apua tarjotaan asiakkaille heidän tarpeidensa mukaan yksilöllisesti.

Kehittämistyöni osana tekemässäni laadullisessa tutkimuksessa käytin kolmea menetelmää. Ne olivat ”Runo itselle runositaatein”, ”Runo itselle magneetein” ja ”Tulevaisuuden muistelu kortein”. Näihin menetelmiin päätyminen oli perusteltua useasta syystä. Ensinnäkin kaikki menetelmät olivat sellaisia, että olin niitä itse kokeillut, mutta en ollut aiemmin ohjannut toisille. Siten tiesin niiden sisällön hyvin ja itselleni kokemus niiden tekemisestä oli ollut hyvin positiivinen, joten niiden ohjaaminen tuntui melko helpolta ja luontevalta. Toiseksi, menetelmät perustuivat omien voimavarojen kartoittamiseen, senhetkisen tilanteen sanoittamiseen sekä hyvän, toivotun tulevaisuuden ajatteluun. Kaikki nämä olivat tavoitteita, joita olin itse kirjannut työlleni ja joiden käyttöä teoriakirjallisuus vahvasti tuki. Kolmanneksi menetelmät toimivat hyvin yksilötyössä, sillä tiesin, ettei minulla tulisi olemaan mahdollisuutta kerätä turvakodin asiakkaista vertaisryhmää, joten menetelmien tuli olla käyttökelpoisia juuri yksilötyössä. Luonnollisesti niitä voidaan hyvin toteuttaa myös ryhmissä, sillä ensisijainen pyrkimykseni oli luoda toiminnallinen kansio niin yksilö- kuin ryhmätyötä varten.

9.2 Turvakodin asiakkaiden kanssa toteutetut menetelmät

Syyskuun aikana pääsin aloittamaan tutkimuksen käytännön osuuden. Positiivinen ongelma oli aluksi se, että turvakodissa ei ollut yhtään asiakasta syyskuun alussa. Kuun puolelta välissä asiakkaana oli yksi asiakasperhe, äiti ja kaksi lasta, eikä tietoa tulevista asiakkaista ollut. Viikkoa myöhemmin turvakoti oli täynnä ja jouduimme jo ohjaamaan asiakkaita muihin turvakoteihin. Tämä kertoo työmme vaihtuvasta luonteesta, mikä vaikutti myös opinnäytetyöni tekemiseen. En voinut valikoida asiakkaita, vaan johdonmukaisesti kysyin kaikilta sen hetkisiltä asiakkailta halukkuutta osallistua tutkimukseen. Lopulta haastateltavaksi valikoitui viisi naista. Seuraavaksi esittelen käyttämäni menetelmät ja lyhyen ohjeistuksen niihin.

Runo itselle runositaatein

Tarkoituksena on auttaa asiakasta sanoittamaan omaa tilannettaan sitä symbolisoivin lausein. Asiakasta ohjeistetaan valitsemaan valmiista runoista lauseita, rivejä, sanoja, jotka puhuttelevat häntä juuri sillä hetkellä. Sen jälkeen hänen tulee alleviivata valitut kohdat ja koota niistä itselleen runo. Runon valmistuttua asiakasta kehoitetaan lukemaan se ääneen, mutta luonnollisesti vain mikäli hän on siihen itse halukas. Runon herättämistä ajatuksista keskustellaan, jos asiakas tuntee siihen tarvetta. Lopuksi kehoitetaan häntä ottamaan valokuva runosta omaan puhelimeen. Tätä perustellaan sillä, että elämäntilanteen muuttuessa myös runon aiheuttamat merkitykset muuttuvat. Kun nainen lukee runon vaikkapa vuoden päästä, hän huomaa kenties konkreettisemmin kuinka oma selviytymisprosessi on aidosti edennyt ja runon kirjoittamisen aikaan esiin nousseet kipeätkin ajatukset eivät kosketa enää samalla tavalla.

Runo itselle magneetein

Samoin kuin ensimmäisessä menetelmässä tarkoituksena on pyrkiä sanoittamaan sen hetkistä tilannetta valmiiden sanojen avulla. Asiakasta pyydetään tekemään runo magneeteista itselleen juuri nyt. Mitä ajatuksia ja sanoja liittyy tähän hetkeen? Mitkä sanat kuvaavat sitä parhaiten? Runon voi lukea lopulta ääneen ja keskustella sen herättämisestä ajatuksista. Myös tässä menetelmässä tarkoitus on, että asiakas ottaa valokuvan puhelimeensa. Tämä menetelmä on, tai voi olla vaikeampi, sillä apuna on vain sanoja, ei kokonaisia valmiita lauseita. Magneetteina käytin Jääkaappirunousmagneetteja (Markkinoija Kylskåpspoesi Ab), jotka sisältävät useita satoja erilaisia sanoja.

Tulevaisuuden muistelu kortein

Tulevaisuuden muistelu on tunnettu ja ilmeisen käytetty menetelmä sosiaalialalla. Se on ratkaisukeskeinen työkalu, jossa keskitytään menneisyyden sijasta tulevaisuuteen ja ongelmien sijasta voimavaroihin. (Kokko 2007, 166.) Menetelmän pohjana ovat tulevaisuuteen suuntaavat kysymykset, joiden avulla asiakasta ohjeistetaan. Asiakasta pyydetään valitsemaan kolme korttia, oma kuvaava kortti jokaiseen seuraavaan kysymykseen. Ensimmäinen kysymys: mikä kortti kuvaa omaa tilannettasi nyt? Toinen kysymys: kuvitellaan, että on kulunut vuosi tästä päivästä ja asiat ovat nyt aika hyvin. Miten ne ovat sinun kannaltasi? Mikä kortti kuvaisi tätä tilannetta? Kolmas kysymys: Mitä itse teit myönteisen kehityksen aikaansaamiseksi ja mistä sait tukea. Millaista tukea sait? Mikä kortti kuvaisi tätä tilannetta? Kortteina voi toki käyttää millaisia kuvakortteja tahansa, mutta itse käytin näihin Dixit-pelin (valmistaja Asmodee Editions) kortteja, joiden

kuvamaailma antaa hyvin laajan tulkintamahdollisuuden. Se ei tarjoa valmiita vastauksia, vaan antaa symbolisilla kuvillaan hyvin paljon erilaisia vaihtoehtoja tulkita niitä. Siten se, miten yksi asiakas näkee kortin voi poiketa merkittävästi siitä, millä tavoin toinen asiakas sen tulkitsee. Dixit-korttien avulla nainen lähtee liikkeelle itsestään ja omista ajatuksistaan. Kortit ovat osa Dixit-nimistä seurapeliä, johon kuuluu erilaisia lisäosia ja – kortteja. Kortteja ei siis ole kehitetty toiminnallisia menetelmiä varten, mutta niiden kuvamaailma on mielestäni ainutlaatuinen ja monitulkintainen ja siten hyvin soveltuva tekemiini menetelmiin.

9.3 Menetelmien toteutus sekä haastattelut

Sekä menetelmät että haastattelut suoritettiin turvakodin tiloissa siten, että niiden ajankohta ja paikka valittiin asiakkaan toiveiden ja tilanteen mukaan. Ehdoton lähtökohta oli, että saimme olla rauhassa eikä aikaa ollut rajoitettu ulkopuolisten taholta. Kolmella tutkittavalla oli lapsia. Heidän kohdallaan ajankohta määrittyi lasten aikataulujen mukaan. Yksi haastattelu tehtiin kun lapset olivat koulussa, kaksi myöhään illalla kun lapset olivat jo nukkumassa. Haastattelut suoritin heti menetelmien teon jälkeen. Se tuntui kaikkein luontevimmalta, koska tehtävät olivat naisille tuoreeltaan muistissa. Naiset lähtivät mukaan avoimin mielin. Kaikille tämänkaltainen työskentely oli uutta.

Asiakkaiden haastattelut suoritin käyttämällä apunani puolistrukturoitua haastattelulomaketta. Lomakkeessa kartoitin hyvin karkeasti naisen taustaa, erityisesti tämänhetkisen tilanteen kautta. Kauanko nainen on ollut haastatteluhetkellä turvakodissa ja kuinka kauan väkivalta lähisuhteessa. Halusin myös kartoittaa, mikä on naisen ajatus tulevaisuudesta väkivaltaisen suhteen osalta – onko hän eroamassa, jo eronnut vai pohtii-ko yhä kotiinpaluuta?

Menetelmien teko ja haastattelut sujuivat rauhallisessa ilmapiirissä ja kaikki naiset pysyivät hyvin kertomaan kokemuksestaan ja sen herättämistä ajatuksista. Oma ajatukseni oli pitää haastattelut melko lyhyinä ja yksinkertaisina. Turvakodissa olevat naiset pääsääntöisesti keskustelevat mielellään tilanteestaan ja ajatuksistaan hyvin avoimesti, mutta koska tekemäni haastattelun aihe ei suoranaisesti liittynyt naisten elämäntilanteeseen, halusin tehdä haastattelun yksinkertaisesti, ilman syväluotaavia kysymyksiä. Mikäli naiset itse kokivat tarpeelliseksi kertoa vapaasti ajatuksistaan, siihen toki olin valmistautunut.

Menetelmiin osallistuneet naiset olivat avoimin mielen mukana, mutta yhtä lukuun ottamatta kukaan heistä ei kokenut tarvetta erityisen pitkiin keskusteluihin tämän aiheen tiimoilta. Kenties nämä naiset, kuten turvakodin asiakkaat yleensäkin, ovat turvakodissa saaneet pureutua omaan tilanteeseensa niin monen eri ihmisen kanssa ja erityyppisissä keskusteluissa, että tilaa muille aiheille ei enää ollut. Oma elämäntilanne ja siihen liittyvät ajatukset ovat keskiössä, kuten toki pitääkin, jolloin muut asiat saavat väistyä. Siten juuri menetelmiin liittyvät aiheet eivät keskustelussa jatkuneet pitkään, sen sijaan elämäntilanteen purkaminen varsinaisen haastattelun jälkeen jatkui, välillä niin, että huomasin vasta jälkeinpäin työaikani jo päättyneen. Menetelmät siis osin toimivat myös syvemmän keskustelun avaajina.

Itse haastattelujen lyhydestä huolimatta koin saaneeni niistä valtavasti tietoa, jota pystyin lopulta hyödyntämään opinnäytetyöni lopputuotoksessa. Samalla sain arvokasta kokemusta toiminnallisten menetelmien käytöstä tilanteessa ja paikassa, jossa epävarmuus on jatkuvasti läsnä.

9.4 Kansion kokoaminen

Käytin asiakkaiden kanssa vain kolmea eri menetelmää, mutta sain siltikin melko hyvin tietoa siitä, millä tavoin väkivaltatyötä kannattaa naisten kanssa toiminnallisilla menetelmillä tehdä ja millaisia menetelmien toivottiin olevan. Tulosten perusteella kokosin kansion menetelmistä turvakodin käyttöön. Halusin kansiosta käyttökelpoisen, yhdenmukaisen ja hauskan näköisen, joten käytin sen laatimiseen ja ulkoasun muotoiluun graafista suunnittelua osaavan ystäväni apua. Jokainen menetelmä kirjoitettiin auki yhdelle A4-kokoiselle arkille, joka sommittelun jälkeen tulostettiin ja laminoitiin kansiota varten.

10 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Turvakodin asiakkaat kaipaavat turvakodissa ollessaan keskustelua, läsnäoloa ja apua käytännön asioiden hoitoon. Asiakkaat ovat akuutissa kriisissä, mikä tekee turvakoti-työstä erityisen haastavaa, jos kohta palkitsevaakin. Naisten kriisi ja sen aiheuttamat oireet vaikuttavat heidän kanssaan tehtävään työhön. Siksi toiminnallisia menetelmiä ei tule käyttää automaattisesti, kuuntelematta herkällä korvalla naisen tilannetta, sen hetkistä kokemusta ja tämän omia tarpeita. Työni kannalta olennaisinta oli selvittää juuri näiden väkivaltaa kokeneiden naisten omat toiveet ja näkemykset käyttämistäni menetelmistä. Millaisina he kokevat menetelmät, mitä he niiltä toivoisivat ja mitä ajatuksia ne heissä herättävät. Seuraavassa olen koonnut niitä merkityksiä ja toiveita, joita naiset menetelmille antoivat.

10.1 Menetelmien yksinkertainen toteutus

Tutkimuksessa tuli vahvasti esiin se, että naiset kaipaavat yksinkertaisia menetelmiä, joiden tekemiseen ei tarvitse uhrata merkittävästi aikaa tai voimavaroja. Erityisen tärkeää on taidelähtöisten/toiminnallisten menetelmien osalta muistuttaa, että heidän tekemiään valintoja, tuotoksia tai ajatuksia ei arvostella tai kritisoida millään tavalla. Taidelähtöiset menetelmät eivät lopputuloksina ole nimestään huolimatta taidetta, vaan parhaimmillaan asiakkaan sen hetkisen elämäntilanteen ja sen herättämien ajatusten ilmentymä. Menetelmät ovat aina kriiikkivapaita eikä vääriä tai huonoja ratkaisuja ole.

Samoin naiset arvostivat sitä, että heidän ei oletettu aloittavan mitään tyhjistä, sen sijaan oli tärkeää, että menetelmissä oli valmiina apuvälineitä, kuten runomenetelmissä valmiita sanoja tai lauseita tai toisissa menetelmissä kortteja. Siten heillä oli osin valmiina materiaali, josta he saivat itse koota itselleen merkittävän kokonaisuuden. Tämä koettiin menetelmän purun kannalta hyväksi. Yksi naisista arveli, että tuotoksen jakamisen kynnyks madaltuu ensisijaisesti ryhmätilanteessa, kun teksti/tarina ei ole täysin omaa tekstiä.

Toive menetelmien yksinkertaiselle toteutukselle on ymmärrettävä, kun sitä peilaa väkivaltaa kokeneen naisen kriisiin. Turvakodissa ollessaan nainen on tavallisesti työstämis- ja käsittelyvaiheessa, jolle ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet tyypillisiä. Koska mieli pyrkii myös tiedostamattaan käsittelemään traumaattista kokemusta, tarkkaavai-

suus pettää helpommin. Tämä heikentää muistia ja aiheuttaa vaikeuksia keskittyä pitkään. (Saari 2010, 63.) Tätä kriisivaiheen taustaa vasten on helppo ymmärtää, että turvakodin asiakkaille ohjeistuksiltaan ja sisällöltään yksinkertaiset menetelmät tuntuvat keskittymiskyvyn heikentyessä mielekkäämmiltä.

10.2 Menetelmien kokeminen terapeuttisena ja silmiä avaavana

Jokaisen haastateltavan osalta tuli erityisesti runomenetelmän (Runo itselle ottein) kohdalla esiin menetelmän kokeminen terapeuttisena. Sitä kuvailtiin termein ”silmiä avaava”, ”osui johonkin kohtaan itsessä”, ”terapeuttinen”, ”syvä, vaikka helppo”, ”tutkiva”. Samalla yksi naisista piti menetelmää siksi hyvänä, että siinä ”ei mennä liian syväälle, kun mieli on jo kaaoksessa.” Eräälle haastateltavalle runon kirjoittaminen oli niin vahva kokemus, että se kirvoitti itkun, kun hän luki sen minulle. Tämä ei kuitenkaan ollut hänelle epämiellyttävää vaan hän koki sen omien sanojensa mukaan ”avaavana.”

Menetelmien avulla saavutettava ”silmiä avaaminen” on väkivaltaprosessissa arvokasta. Väkivaltaa lähisuhteessaan kohdanneiden naisten kanssa erilaisten muistoihin ja toiveisiin liittyvien tunteiden käsittely on tärkeää. Naiset uskovat usein parempaa tulevaisuuteen väkivaltaisessa suhteessa selittämällä ja ymmärtämällä väkivallantekijän käytöstä. Tilanteessa heräävien kaipauksen tunteiden käsittely on tärkeää, sillä juuri niiden näkyväksi tekeminen ja tarkastelu auttavat myös niistä luopumisessa. (Ojuri 2006, 20, 27.)

Nainen on usein turvakotijakson aikana selviytymisprosessinsa työskentelyvaiheessa tai uudelleen rakentamisen vaiheessa. Silloin alkaa väkivaltakokemusten käsittely, jossa pyritään elämän kokonaisuuden uudelleen rakentamiseen. Naista tuetaan muodostamaan omasta elämästä yhtenäinen tarina, jossa menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kohtaavat. (Koskelainen 2001, 57-58.)

Runomuotoiset menetelmän antavat siis naisille mahdollisuuden rakentaa uudelleen omaa tarinaansa, nyt selviytyjän roolissa. Tämä uuden merkityksen rakentaminen elämän muutostilanteessa tapahtuukin Hännisen (2000, 61–62) mukaan juuri tarinoiden avulla. Ihminen kertoo itselleen tarinan, jota kautta syntyy reflektoitu identiteetti vastaisen kysymykseen ”kuka minä olen?”. Nainen voi tarinaa muodostaessaan tietoisesti muovata itseään ja asettaa tavoitteita. Ihminen voi siis selviytyä vaikeistakin elämänmuutoksista muokkaamalla niille annettuja merkityksiä.

Väkivaltaa kohdannut nainen käy läpi paljon erilaisia tunteita, jolloin niiden tunnistaminen ja käsittely on olennaista. Nainen on turtuneessa tilassa, jossa positiiviset tunteet ovat muuttuneet negatiivisiksi ja tunteiden etäännyttäminen on ollut keino selviytyä. Positiivisten tunteiden uudelleen löytäminen vaatii niiden sanoittamisen uudelleen. (Väänänen 2011,116.)

10.3 Menetelmien nopea toteutus

Kaikki menetelmät koettiin nopeina, mitä haastatellut naiset pitivät positiivisena asiana. Nopeus ei tarkoittanut tarkkaa, ulkopuolelta määriteltyä ajallista määrettä, sillä kaikkien tekemiseen annoin naisille niin paljon aikaa kuin he tarvitsivat. Lopulta itse tekemisvaihe kesti naisilta tavallisesti alle kymmenen minuuttia. Nopeus näytti myös kietoutuvan ajatukseen yksinkertaisuudesta; menetelmä koettiin nopeaksi, sillä sen tekemiseen ei vaadittu monimutkaisia ohjeita tai pitkää alustusta. Itse tehtävän nopeus siis oli naisille merkittävää, purku sen jälkeen saattoi venyä ja olla samalla johdatus pitempäänkin keskusteluun.

Samoin kuin toiveessa menetelmien yksinkertaisuudesta, myös niiden nopeudessa on nähtävissä naisten vaikeus keskittyä kriisin työstämisvaiheen vaatiman tarkkaavaisuuden suuntautumisen takia. Itse tekemiseen naiset eivät aina halunneet panostaa ajallisesti, ajatusten purussa taas aika tuntui usein menettävän merkityksensä.

10.4 Yksin vai ryhmässä?

Naiset kokivat yksilötyön hyvänä, mutta myös ajatuksia vertaisryhmän tuesta esiintyi. Eräs naisista pohti paljon ryhmän merkitystä tehtävän purun kannalta. Hänestä ryhmässä itse menetelmä voisi toimia keskustelun avaajana, jolloin menetelmällä olisi välineellinen merkitys eikä itseisarvoa sinänsä. Hän piti runomenetelmästä paljon, sillä kertoi itsekin kirjoittavansa, mutta vain itselleen, *"Kirjoitan muutenkin, mutta vain itselleni, kukaan ei kuule."*

Yhdelle ihmiselle oman tuotoksen purku on varmasti hyvin erilaista kuin ryhmälle, joka lisäksi koostuu samoja kokemuksia jakavista ihmisistä. Auli Ojuri (2006, 35) toteaa, että ryhmässä omat tarinat muotoutuvat yhteisiksi mallitarinoiksi, joiden avulla omaa tarinaa on helpompi ymmärtää ja tulkita. Samalla vertaisryhmä voi tuoda kokemuksen

osallisuudesta, jonka väkivaltaa kokenut on kadottanut. Osallisuus ryhmään edistää myös sitoutumista omaan toipumiseen ja auttaa muutoksen etenemisessä. (Mehtola 2012, 7-8.)

10.5 Kansioon valikoidut menetelmät

Kehittämistoiminnan tuloksena syntyi kansio, jonka sisältämät menetelmät valikoituivat haastatteluaineiston perusteella. Niissä kaikissa on otettu huomioon naisten menetelmille antamat merkitykset ja toiveet, lisäksi ne soveltuvat niin yksilö- kuin ryhmätyöhön. Olen myös ottanut huomioon teorian antaman näytön. Menetelmissä korostuvat siten myös tulevaisuuden hahmottaminen, voimavarojen kartoittaminen, minuuden pohdinta sekä oman uuden ”sisäisen tarinan” rakentaminen, joihin aiemmassa lähdekirjallisuudessa on viitattu. Menetelmien valinnassa painoarvoa oli myös sillä, että niiden sisältö eroaa jonkin verran toisistaan. Vaikka kehittämistyön keskiössä olivat narratiiviset menetelmät, kansioon valittiin myös erityyppisiä kuvallisia menetelmiä. Jokaista menetelmää on myös mahdollisuus muunnella omien toiveiden mukaisesti, jotta mahdollisimman moni ohjaaja turvakodissa voi löytää itselleen ja asiakkaalle sopivimman, juuri siihen hetkeen käyttökelpoisimman menetelmän.

Menetelmien alkuperää ja alkuperäistä lähdekirjallisuutta on yleensä vaikea selvittää. Toiminnallisille menetelmille tyypillistä on, että ne ovat yleisessä käytössä ja osin ajan myötä vakiintuneet siihen muotoon jossa niitä tällä hetkellä käytetään. Kaikki kansioon valitsemani menetelmät olen valikoinut niin Turun Ammattikorkeakoulussa käymieni toiminnallisten menetelmien luentojen (Outi Linnossuon, Anja Kuukasjärven luennot Turun Ammattikorkeakoulussa keväällä 2016), työtäni ohjanneen kirjallisuuden (Korkeela-Leppälä 2001 ja Ojuri 2006) sekä toiminnalliseen menetelmäosaamiseen liittyvän kirjallisuuden (mm. Hyppönen & Linnossuo 2002 ja Hyppönen & Linnossuo 2002) avulla. Lisäksi tein kansioon yleisen ohjeistuksen (Liite 2) niistä periaatteista, joiden tulisi ohjata menetelmien tekoa asiakkaiden kanssa. Sen laatimisessa noudatin menetelmien yleisiä periaatteita, mutta myös omia havaintojani ohjaamistani tilanteista.

Sukupu

Piirrä oma sukupuoli tavallisen puun muotoon. Piirrä puuhun lähimmät sukulaiset ja si-joita heidät puun oksistoon ja juuriin niin, että ajallisesti kaukaisimmat henkilöt ovat

alimpana, ehkä juurissa. Puun saa luonnollisesti piirtää juuri sellaiseksi kuin itse haluaa. Sen jälkeen voi pohtia: millainen puu syntyi, millaisia ajatuksia se herättää, millainen suhde naisella on näihin, näkyviksi tehtyihin sukulaisiin?

Sukupuun piirtämisellä pyritään auttamaan naista hahmottamaan sekä oman senhetkisen verkostonsa, että oman taustansa nykyhetkeä vasten. Sen avulla voi lisätä myös tietoisuutta omasta menneisyydestään ja elämän eri vaiheista.

Voimauttava verkostokartta

Piirrä itsesi paperin keskelle. Sen jälkeen lisää ja nimeä ympärillesi niitä ihmisiä, joiden avulla olet tehnyt päätöksen tulla turvakotiin/lähteä väkivaltaisesta suhteesta. Nimeä myös ne henkilöt, joilta saat tällä hetkellä tukea. Mitä merkittävämpi ihminen on, sitä lähemmäksi itseäsi voit hänet piirtää.

Tämä on sosiaalityössä käytetystä verkostokartasta varioitu versio, jossa väkivaltaa kokenut piirtää verkostokartan niistä ihmisistä, joiden avulla on selvinnyt väkivallasta irrottautumisessa ja jotka tukevat naista turvakotijakson jälkeen. Sen avulla voi myös hahmottaa, millä tavoin verkosto on väkivallan seurauksena muuttunut ja mahdollisesti aktivoida uudelleen väkivallan seurauksena supistunutta verkostoa.

Minun laivani

Piirrä/askartele/kirjoita itsellesi laiva, joka kuvastaa sinua. Laivan tulee sisältää seuraavat osat: Ruuma, joka sisältää kokemuksia. Purjeet, eli voima joka vie sinua eteenpäin elämässä. Ankkuri, joka estää sinua etenemästä. Peräsin, jonka asento määrittää vaihtoehtoisesti järkeä tai tunnetta. Laivan ympärillä on pilviä, jotka kuvaavat haaveita ja unelmia. Lisäksi kuvaan voi lisätä kareja, jotka estävät mahdolliset matkanteon kokonaan. Laiva auttaa oman elämän työstämisessä. Sen avulla voi hahmottaa mennyttä ja liittää se osaksi omaa tarinaa. Samalla sen avulla voi työstää omia tulevaisuudensuunnitelmiaan ja haaveitaan.

Voimauttava valokuva (mukailtu)

Valitse puhelimesi/tietokoneesi tai muun laitteen sisällöstä kolme kuvaa, jotka kuvaavat itseäsi seuraavasti: 1. Kuva, jossa tunnistat syvästi itsesi, 2. Oman elämän käänne-tekevä kuva, 3. Kuva, joka kuvaa sinua vuoden päästä. Kuva voi olla uusi tai vanha, tärkeintä on, että tunnistat siitä ihmisen, joka koet olevasi. Kuva voi liittyä myös kuvaus-tilanteeseen, ja se voi olla symbolinen. Tärkeintä on, että kuvasta välittyy sinulle itsel- leni juuri se henkilö, joka koet kunkin kysymyksen kohdalla olevasi. Menetelmän tarkoi- tuksena on lisätä itseymmärrystä ja tukea oman minuuden vahvistamista.

Hahmotyöskentely (esim. Dixit-kortein)

Valitse korteista kolme, joista yksi kuvaa ulkoista minääsi (millaisena muut näkevät sinut), toinen sisäistä minääsi (millainen sinä oikeasti olet) sekä kolmas ”selviytyjää” tästä tilanteesta (millaisena selviydyn tästä) Kerro, miksi valitsit juuri nuo kortit. Tarkoi- tuksena on tukea asiakkaan itseymmärrystä, hyvän minuuden jäsentämistä ja toimijuu- den vahvistamista. Korteina voi käyttää mitä tahansa kuvakortteja.

Kirje itselle vuoden päähän

Kirjoita itsellesi kirje vuoden päähän. Aloita kirje sanoilla ”Rakas minä..”. Kerro kirjees- sä asioista joista olet tällä hetkellä iloinen, asioista jotka askarruttavat mieltäsi ja asiois- ta joista haaveilet. Mieti samalla, millaista elämäsi voisi olla, tai millaista toivoisit sen vuoden päästä olevan. Samalla voit pohtia, millä tavoin toiveet tulevasta voisi toteuttaa. Kirjeen avulla voi konkretisoida omia toiveitaan ja hahmottaa omaa tulevaisuuttaan, myös niin, että tuntee voivansa vaikuttaa siihen.

Cinquane-runo

Kirjoita runo omasta elämästä tai sen tämänhetkisestä vaiheesta. Runo koostuu viides- tä rivistä jotka muodostetaan seuraavanlaisesti. 1. riville yksi sana, joka kertoo, mikä minä olen. 2. riville kaksi sanaa, jotka kuvaavat tekemistäni. 3. riville kolme sanaa, jot- ka kuvaavat minua. 4. riville neljästä sanasta koostuva lause, joka kuvaa minun perus- olemustani. 5. riville yksi sana, joka kokoaa kaiken edellä kuvatun yhteen.

Runosta voi myös tehdä elämäntarinan kirjoittamalla runon eri elämänvaiheista ja koaamalla ne yhteen. Runon avulla voi tukea asiakkaan itseymmärrystä ja rakentamalla elämäntarinaa myös auttaa kokoamaan uutta ”sisäistä tarinaa”.

Sukupuusi sekä verkostokartta toimivat ehkä parhaiten yksilötyössä, mutta kuten kaikissa muissakin toiminnallisissa menetelmissä, myös niissä jakaminen vertaisten kanssa voi avata täysin uusia ajatuksia. Ja jakaminen on aina vapaaehtoista.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOTEUTUKSEN ARVIOINTI

Opinnäytetyöni osalta kehittämistyöni on valmis, mutta menetelmäkansion kokoaminen jatkuu. Menetelmien maailma on loppumaton ja muuttuva. Uusia toiminnallisia metodeja ja ideoitaan jatkuvasti lisää, joten tekemäni kansio kasvaneen ajan myötä. Kehittämistyöni avulla olen kuitenkin saanut arvokasta tietoa siitä, millaiset menetelmät parhaiten tukevat väkivaltaa kohdanneita naisia ja toimivat parhaiten turvakotikontekstissa, jossa asiakkaat ovat taustoiltaan moninaisia, mutta kokemuksiltaan silti hyvinkin samanlaisia.

11.1 Kehittämistyön tulosten tarkastelua

Ojurin mukaan (2004, 37-38, 135) naisen kokemus pitkäänkin kestäneestä väkivallasta on aina selviytymistarina jo ennen avun piiriin tuloa. Väkivallan liittyminen osaksi parisuhdetta merkitsee murroskohtaa ja elämäkerrallista kaaosta naisen elämänsä aikana. Naiset jäivät väkivaltakokemuksen takia tarinalliseen kaaokseen, jossa oma elämä koostui kokonaisuuden sijaan tarinakatkelmista.

Tämä kaaos näyttäytyi myös itselleni kehittämistyössäni. Turvakodissa asuvat naiset ovat eräänlaisessa vanhan ja uuden elämän "välitilassa", jossa pyritään kokoamaan hajanaisista ajatussirpaleista johdonmukaista kokonaisuutta. Nämä naiset hakevat niin menneisyyteen kuin tulevaisuuteen uusia merkityksiä kriisitilanteessa, jossa ajatusten kokoaminen on usein äärimmäisen vaikeaa. Tilanteessa ei saa olla yksin oman pohdintansa kanssa, sillä monet ulkopuoliset tahot vaativat naisilta vahvaa toimijuutta sekä selkeää käsitystä toiveistaan ja odotuksistaan. Turvakodit näyttäytyvät mielestäni paikkoina, joissa uuden elämän kokoaminen vuosien aikana särkyneistä sirpaleista on vasta alullaan eikä naisilla ole vielä selkeää ajatusta tulevaisuudesta tai siihen liittyvistä odotuksista. Huolta lisäävät monet käytännön järjestelyt, kuten asuminen tai toimeentulo. Erityisesti mahdollisten lasten huoltajuuteen liittyvät asiat sekä oma kuvitelma "huonosta" äitiydestä lisäävät turvakodin asiakkaiden taakkaa ja ajatuksellista kaaosta.

Tässä tilanteessa näen erilaisten toiminnallisten menetelmien hyödyn merkittävänä. Mielestäni kehittämistyöni avulla olen pystynyt osoittamaan, että toiminnallisuus voi parhaimmillaan toimia niin hajanaisten ajatusten ja tarinallisten katkelmien kokoajana kuin tulevaisuudennäkymien hahmottajana. Jokainen ihminen haluaa tulla nähdyksi ja kuulluksi. Se voi kuitenkin tapahtua myös ilman sanoja, sillä toiminnallisten menetelmi-

en avulla asiakas voi tuoda oman itsensä esiin toisella tavalla toisille ihmisille, mutta myös itselleen.

Toiminnalliset menetelmät herättävät erilaisia ajatus- ja tunneprosesseja. Niiden avulla voidaan prosessoida ajatuksia luovasti ja ennen kaikkea ilman merkittävää kontrollia. Samalla sekä niiden tekeminen että purku auttavat tekijäänsä löytämään uusia näkökulmia. Tämä näkökulmien ja uusien ajatusten saavuttaminen ei koske kuitenkaan vain asiakasta, ne vaikuttavat myös menetelmien ohjaajaan. (Punkanen 2010, 63.)

Punkasen huomio siitä, että toiminnallisten menetelmien käyttö ei vaikuta ainoastaan sen tekijään, vaan myös menetelmän ohjaajaan, havainnollistui omassa opinnäytetyössäni. Kaikissa kohtaamisissa läsnä oli vahvasti myös oma kokemukseni ja persoonani. Vaikka tarkoitus oli ensisijaisesti tukea naisia omassa selviytymisessään, tehdyt menetelmät ja niiden purkaminen vaikuttivat väistämättä myös omaan ymmärrykseeni. Menetelmät vievät samalla muut läsnäolijat naisen oman todellisuuden äärelle. Siten ne toimivat vastavuoroisesti, avaamalla eivät ainoastaan naisen, vaan myös tarinan kuulijan, silmiä.

Nähdäkseni kehittämistyö saavutti tavoitteensa, eli haastattelujen avulla löytyi niitä ominaisuuksia, joiden perusteella kansion kokoaminen onnistui. Kaikki nämä ominaisuudet ovat sellaisia, jotka kuvaavat myös kansion sisältämiä menetelmiä. Toiminnallisten menetelmien runsaus on yhtäältä rikkaus, toisaalta taakka. Kuitenkin haastattelieni naisten antamat merkitykset antoivat selkeän suunnan menetelmien sisällölle.

Kuten edellä on todettu, kansion sisältö karttuu tulevaisuudessa, niin uusien menetelmien kehittämisen kuin turvakodin ohjaajien arvokkaiden näkemysten ja kokemusten myötä. Jatkoa ajatellen olisi myös mielenkiintoista päästä seuraamaan menetelmien käyttöä ja purkua vertaisryhmissä. Ovatko naisten kokemukset menetelmistä samantyyppisiä ryhmätilanteessa vai eroaisivatko ne merkittävästi yksilöohjauksesta?

11.2 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus

Tieteellistä tutkimusta voi pitää eettisesti kestäväenä ja sen tuloksia luotettavina kun se täyttää hyvää tieteellistä käytäntöä koskevat lähtökohdat. Näitä noudatettavia käytäntöjä ovat huolellisuus, rehellisyys, tarkkuus, vastuullisuus ja avoimuus. Sa-

malla tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja perustua riittävään tietoon (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012).

Opinnäytetyöni aihe oli äärimmäisen herkkä ja se herättää vahvoja tunteita paitsi uhrissa, myös auttajissa. Lähisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan liittyy uhrin kohdalla usein häpeää ja syyllisyyttä sekä pelkoa, joten eettinen tarkastelu opinnäytetyöni osalta on ollut erityisen tärkeää. Tapaamisiin osallistuvat naiset valikoituivat turvakodin sen hetkisen asiakastilanteen mukaan ja osallistuminen oli luonnollisesti vapaaehtoista. Tutkimuksessa käytettäviä menetelmiä minulle valikoitui kolme, joista käytin jokaisen asiakkaan kanssa aina yhtä. Turvakodin asiakkailla on paljon käytännön asioita hoidettavanaan, eivätkä ajatukset aina pysy kasassa. Halusin välttää asiakkaiden turhaa kuormittamista, joten kehoitus keskittyä kolmeen erilaiseen tehtävään olisi tuntunut mielestäni kohtuuttomalta.

Ojuri (2004, 70) on pohtinut omassa väitöskirjassaan väkivaltaa kohdanneiden naisten kokemusten tutkimisen herkkyyttä ja eettisyyttä, sillä lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa tutkittaessa ei voi välttyä toisen ihmisen yksityisyyden puuttumiselta. Hänen mukaansa naisten oma halu osallistua ja päästä samalla purkamaan omia kokemuksia toimii tutkimuksen oikeuttajana, varsinkin kun näin haavoittavista kokemuksista on muulla tavoin vaikea saada tietoa.

Toikko & Rantasen (2009, 125) mukaan kehittämistyön luotettavuus liittyy ensisijaisesti tulosten käyttökelpoisuuteen. Ovatko kehittämistoiminnan tuloksena syntyneet aineistot tarkoituksenmukaisia ja hyödynnettäviä? Samalla eettinen pohdinta on tasapainoilua anonymitietin ja prosessin avoimuuden välillä.

Vaikka oma työni oli kehittämistoimintaa, aiheen herkkyys aiheutti sen, että tutkittavien yksityisyydensuoja oli opinnäytetyöni ehdoton edellytys. Luottamuksellisuus kohtaamisessa on turvakotityön ensisijainen ehto, eikä työtä voi ilman luottamusta ammatillisesti tehdä. Tutkimukseen osallistuvat olivat tapaamisissa läsnä omilla nimillään, mutta tuloksista raportoitaessa he pysyivät nimettöminä eikä heidän henkilöllisyytensä paljastu kehittämistyöni tuloksissa tai sen raportoinnissa. En kuitenkaan näe, että se olisi haitannut prosessin avoimuutta missään vaiheessa. Kehittämistyöni tuotoksen julkisuus ei siis ole ristiriidassa haastateltujen naisten yksityisyyden kanssa.

Kehittämistoimintani tuloksen luotettavuus, siis Toikko & Rantasen sanoin käyttökelpoisuus, tulee lopullisesti todennettua vasta sitten, kun kansioni sisältämät toiminnalliset menetelmät saavat todellisen jalansijan turvakodin arjessa.

11.3 Loppusanat

Turvakodissa asuvat naiset käyvät voimakasta sisäistä taistelua suhteesta irrottautumisen ja kotiin palaamisen välillä. Tähän irrottautumisprosessiin he tarvitsevat vahvaa ulkoista apua erilaisen käytännön järjestelyiden osalta – uuden asunnon, taloudellista ja terapeutista tukea, usein myös terveydenhuollon palveluita. Kaikesta ulkoisesta tuesta ja kannustuksesta huolimatta tosiasia on, että lopullisen päätöksen oman elämänsä ratkaisuista tekee nainen itse. Tähän päätöksen tekoon erilaiset toiminnalliset menetelmät voivat toimia apuvälineinä avaamalla naisen menneisyyttä, sen hetkistä tilannetta ja tulevaisuutta symbolisesti, mutta kuitenkin havainnollisesti. Uskon, että tämänkaltaisilla yksinkertaisilla, mutta silmiä avaavilla interventioilla voidaan naisen väkivallasta irtautumisen prosessia helpottaa, parhaimmillaan kenties jopa nopeuttaa turvakotikontekstissa. Turvakodissa ollessaan nainen on usein hämillään, ajatuksellisessa kaaoksessa ja ”vankina” vanhan ja uuden elämän välissä. Silloin tilanteen ja naisen omien tunteiden näkyväksi tekeminen voi helpottaa päätöksien tekemistä ja siirtymistä kriisistä ja kaaoksesta kohti väkivallatonta elämää naisen omilla ehdoilla.

Käydessäni vuosi sitten väkivaltaa kohdanneiden naisten tukipuhelimen päivystäjäkoulutuksessa, yksi merkittävä ajatus nousi taustalta yhä uudelleen. Koulutuksessa korostettiin, että väkivaltaa kohdannut nainen ei ole uhri vaan selviytyjä. Tämän asian olen pystynyt toteamaan itse kohdatessani kriisin keskellä eläviä naisia, joiden kanssa tekemäni menetelmät ovat avanneet myös minun silmiäni. Samalle ne ovat tuoneet itseäni lähelle sen henkisen kaoottisuuden, jota nämä ihmiset läpikäyvät.

Toteutetut menetelmät toimivat keskustelunavaajina, eli ne herättivät asiakkaassa ajatuksia ja ikään kuin johdattelivat tämän yhteiseen keskusteluun minun, ohjaajan kanssa. Kenties sillä hetkellä naiset kokivat minut enemmän vertaisekseen kuin ulkopuoliseksi, jolloin meillä oli hetkellisesti yhteinen kokemus jaetusta maailmasta. Menetelmien avulla siis mahdollisesti saavutettiin se todellisuus, jota Freire kutsuu inhimillistäväksi ja dialogiseksi ja joka on kaiken tavoiteltavan muutoksen edellytys.

LÄHTEET

Andreev, T. & Salomaa, T. 2005. Kokemista ja kuvitusta – luovat ja toiminnalliset menetelmät vanhustyössä. Teoksessa Noppari, E. & Koistinen, P. (toim.) Laatu vanhustyöhön. Helsinki: Tammi, 161-189.

Blatner, A. 1996. Toiminnalliset menetelmät terapiassa ja koulutuksessa. Psykodraaman ja sosiadraaman tekniikat käytäntöön sovellettuna. 3., uudistettu painos. New York: Springer Publishing Company.

Cullberg, J. 1991. Tasapainon järkkyyssä. Helsinki: Otava.

Danielsson, P & Salmi, V. 2013. Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 — Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Verkkokatsauksia 34/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Eige. 2014. Press release. Estimating the costs of gender-based violence in the European Union. 2014. European Institute for Gender Equality.

Evans, M. & Feder, G. 2014. Help-seeking amongst women survivors of domestic violence: a qualitative study of pathways towards formal and informal support. Centre for Academic Primary Care. Bristol: University of Bristol.

Folkhälsan. 2016. Turvakotiprosessi. Viitattu 20.9.2016. Helsinki: Folkhälsan.

Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Hyppönen, M. & Linnossuo, O. (toim.) 2002. Zip, Zap ja Boing. Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä. Helsinki: Lasten keskus.

Hyppönen, M. & Linnossuo, O. (toim.) 2006. Intohimosalaatti. Helsinki: Lasten keskus.

Hämäläinen, J. 2001. Johdatus sosiaalipedagogikkaan. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ihanus, J. 2009. Sanat että hoitaisimme: kirjallisuusterapia ja kertomukset. Teoksessa Ihanus, J. (toim.) 2009. Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Helsinki: Duodecim, 13-48.

Järvinen, R.; Lankinen, A.; Taajamo, T.; Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi – perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kokko, R-L. 2007. Tulevaisuuden muistelu -palaveri – toiveikkuutta tuottava yhteistyömenetelmä. Yhteiskuntapolitiikka 2/2007, 166-174.

Korkeela-Leppälä, T. 2001. Selviytymisvaiheen työn käytännöt ja kokemukset. Naisen ambivalenssi perheväkivaltaa sisältävässä parisuhteessa. Teoksessa Ojuri, A. (toim.). 2001. Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 25-51.

- Koskelainen, M. 2001. Naisen selviytymisprosessi. Teoksessa Ojuri, A. (toim.). 2001. Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 53-67.
- Krug, E.; Dahlberg, L.; Mercy, J.; Zwi, A. & Lozano, R. (toim.) 2002. Väkipalata ja terveyst maailmassa – WHO:n raportti. Geneve: World Health Organization.
- Kuronen, M. 2004. Valtaistumista vai voimavaraistumista – feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Kuronen, M.; Granfeld, R.; Nyqvist, L. & Petrelius, P. (toim.) 2004. Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-Kustannus, 277-296.
- Laitinen, M. 2011. Naiseuden narratiivit. Teoksessa Hannus, R.; Mehtola, S.; Natunen, L. & Ojuri, A. (toim.) 2011. Veitsen terällä. Naisuus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 55-76.
- Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle. 30.12.2014/1354.
- Lidman, S. 2015. Väkipalatakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Mehtola, S & Natunen, L. 2012. Ryhmän kokoaminen. Teoksessa Ojuri, A. (toim.) 2012. Vertaisryhmä. Väkipalataa kokeneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Mehtola, S. 2012. Vertaisuus ja osallisuus. Teoksessa Ojuri, A. (toim.) 2012. Vertaisryhmä. Väkipalataa kokeneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Neto da Cruz Leitao, M. 2012. Women survivors of intimate partner violence: the difficult transition to independence. Coimbra: Catholic University of Portugal. Journal of school of nursing 48/2014. Sao Paolo:University of Sao Paolo, 7-15.
- Nyqvist, L. 2001. Väkipalatainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- October, M.; Piispa, M. 2010. Naisiin kohdistuvan väkipalatan vähentämisen ohjelma 2010. Sosiaali- ja terveystministeriön julkaisuja 5/2010. Helsinki: Sosiaali- ja terveystministeriö.
- October, M.; Piispa, M. 2016. Lähisuhde- ja perheväkipalatan ehkäisyn poikkihallinnollisen virkamiestyöryhmän loppuraportti naisiin kohdistuvan väkipalatan vähentämisen ohjelmasta 2010–2015. Sosiaali- ja terveystministeriön raportteja ja muistioita 2016:51. Helsinki: Sosiaali- ja terveystministeriö.
- Ojuri, A. & Laitinen, M. 2015. Turvakoti työnä. Selvitys Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten turvakotityön sisällöistä ja vaikutuksista. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Ojuri, A. 2004. Väkipalata naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkipalataa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ojuri, A. 2006. Parisuhdeväkipalata ja turvakotien naistyö. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkipalata. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 16-39.
- Ollikainen, T. 2009. Tuloksellinen kriisityö. Valtakunnallisen tutkimushankkeen esittely ja tuloksellisen kriisikeskustuksen periaatteet. Avustustoiminnan raportteja 22. Helsinki:Rahautomaattiyhdistys.

Piispa, M. 2011. Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa Hannus, R.; Mehtola, S.; Natunen, L. & Ojuri, A. (toim.). 2011. Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 15-36.

Punkanen, T. 2010. Työnohjaus muutoksen moottorina. 2. painos. Helsinki: Tammi.

Ruohonen, M. 2006. Perhe ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Saari, S. 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. 3., uudistettu painos. Helsinki: Otava.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Sava, I & Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. (toim.) 2004. Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 22-37.

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalihuoltolaki. Soveltamisopas. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 20.9.2016. <http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>.

Tampereen Setlementti ry. 2016. Valtakunnallisen Nollalinja-palvelun tuottaa Setlementti Tampere ry. Viitattu 29.10.2016. settlementtitampere.wixsite.com > Uutiset ja tapahtumat > Valtakunnallisen Nollalinja-palvelun tuottaa Setlementti Tampere ry.

THL 2013. Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuosituksen. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

THL 2016a. Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys Suomessa. Viitattu 9.9.2016. www.thl.fi > Aiheet > sukupuolten tasa-arvo > Hyvinvointi > sukupuolistunut väkivalta.

THL 2016b. Parisuhdeväkivalta. Viitattu 19.8.2016. www.thl.fi > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Työn tueksi > Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö > Mitä lähisuhde- ja perheväkivalta on?

THL 2016c. Lähisuhdeväkivallan auttava puhelin. Viitattu 26.9.2016. www.thl.fi > Palvelut ja asiointi > Apu- ja määrärahat > Lähisuhdeväkivallan auttava puhelin.

THL 2016d. Valtion rahoitusta saavat turvakodit päätetty. Viitattu 1.9.2016. www.thl.fi > ajankoh- taista > tiedotteet ja uutiset > uutinen > valtion rahoitusta saavat turvakodit päätetty.

THL. 2016e. Turvakotipalvelut. Viitattu 1.9.2016. <https://www.thl.fi> > tilastot > tilastot-aiheittain > lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut > turvakotipalvelut.

Tilastokeskus 2016. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista lähes 70 prosenttia naisia. Viitattu 5.11.2016. tilastokeskus.fi > Tilastot > Oikeus > Rikos- ja pakkokeinotilasto > 2015 > 15 > Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista lähes 70 prosenttia naisia.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämis- prosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2016. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 3.9.2016. <http://www.tenk.fi> > hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) – ohje > Hyvä tieteellinen käytäntö.

Valtioneuvosto 2015. Suomi hyväksyi naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan sopimuksen. Viitattu 12.9.2016. valtioneuvosto.fi > ajankohtaista > artikkeli > Suomi hyväksyi naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan sopimuksen.

Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta.2015. 53/2015.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Väänänen, K. 2011. Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Hannus, R.; Mehtola, S.; Natunen, L. & Ojuri, A. (toim.). 2011. Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 109-132.

Yhdistyneet Kansakunnat 2016. Ihmisoikeuksien julistus suomeksi. Viitattu 25.9.2016. <http://www.ohchr.org> > The Universal Declaration of Human Rights > Finnish.

Haastattelukysymykset

Kauanko olet ollut turvakodissa asiakkaana?

Kuinka kauan kokemasi väkivalta on jatkunut?

Mikä on tällä hetkellä ajatuksesi siitä, miten suhde jatkuu/ei jatku turvakotijakson jälkeen?

Millaisia ajatuksia käytetty menetelmä herätti?

Kuvaile tehtyä menetelmää vähintään kolmella sanalla?

Millaisia toiveita sinulla olisi vastaavanlaisiin menetelmiin liittyen?

Ohjeistus kansion käyttöön

Ohjeistus kansion käyttöön:

Kaikkia menetelmiä voi hyödyntää niin
yksilö- kuin ryhmätyössä

Näitä menetelmiä yhdistäviä tekijöitä ovat
opinnäytetyössäni hyväksi havaitut ominaisuudet

- menetelmien yksinkertainen toteutus
- menetelmät ovat kestoltaan lyhyitä

(luonnollisesti menetelmän herättämiin ajatuksiin ja niiden
jakamiseen kannattaa varata aikaa)

- menetelmät voivat toimia silmiä avaavina omille koke-
muksille. Siten niiden vaikutus voi olla parhaimmillaan,
jos ei aivan terapeutinen, niin ainakin helpottava.

Kaikki menetelmät tulee toteuttaa
rauhallisessa tilassa ja kiireettömässä hetkessä.
Menetelmän purku on yhtä tärkeää, ellei jopa
tärkeämpää kuin tuotos.

Asiakas saa jakaa omasta kokemuksestaan ja
työn tuloksesta juuri niin paljon kuin haluaa,
mikäli haluaa jakaa lainkaan.

Asiakkaalle tulee antaa tilaa ja aikaa.
E erityisen tärkeää on ehdoton kriitikittömyys –
taidelähtöisissä menetelmissä ei ole tarkoitus
tuottaa mitään taiteellisesti korkeatasoista.

Kaikki tehty on tärkeää ja juuri sille
asiakkaalle täydellistä.

Toiminnalliset menetelmät ovat kriitikistä vapaata aluetta.